

Г.К. ЦИБУЛЬОВА
Г.Ф. ГАВРИЛОВА
РУЧНЕ ВИШИВАННЯ

КИЇВ
«ТЕХНІКА»
1982

В

шування було і є одним з найбільш поши-
рених видів народного мистецтва на
Україні. Воно стало одним із провідних
художніх промислів, покликаних задо-
воляти дедалі зростаючі естетичні по-
треби людей.

Даваючи зберігати і розвивати країні
мистецькі традиції минулого, народні
маїстри створили глибоко своєрідний на-
ціональний стиль вшавання. Етногра-
фічні центри вшавального промислу
скалися історично, за територіальним
принципом. Київські, подільські, черні-
гівські, подільські, гучульські, бучаки-
ські та інші вшавки характеризуються
своєрідною технікою, типами для не-
ної місцевості малюнком і композицією,
неовторною кольоровою гаммою.

В роки Радянської влади народне мисте-
цтво стало невід'ємною частиною радян-
ської соціалістичної культури, акцентовано
впливає на формування художніх смаків,
здаючи професіональним мистецтвом і ви-
ражальні засоби промислової естетики.
Теоричність народних маїстрів корисувать-
ся засліженою практикою в нашій
країні і за її межами.

В СРСР розробляються заходи, спрямова-
ні на дальший розвиток народних худож-
ніх промислів, збільшення випуску різно-
манітних виробів при необхідному зро-
станні їхнього ідейного та художнього
рівня, розширення асортименту авдіяки
розробці нових і оновленню традиційних
зразків, зміцненню матеріально-технічної
базис промислів.

В книге описаны способы и техника вы-
полнения основных художественных
швов (начальных, крестиком, соеди-
нительных, гладыных и др.), а также
мережек (одинарных, двойных, с насти-
лом и др.). Приведены различные узоры
украинских вышивок. Рассчитана на
широкий круг читателей.

Рецензент Р. М. Ковалевська
Редакция литературы
з легкой, карчовой промисловости,
торгівлі й побутового обслуговування
Зав. редакцією Л. О. Степанова

У постанові ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР «Про народні художні промисли» підкреслюється необхідність всіляко захоплювати творчість самобутніх народних митців і сприяти підвищенню заінтересованості колективів підприємств та окремих творчих працівників у випуску високохудожніх оригінальних виробів.

Глибоко демократичне у своїй основі, барвисте, радісне мистецтво народної вишивки і сьогодні не втрачає своєї художньої сили і привабливості, воно владно входить у життя нашого народу. Мета створення цієї книжки полягає в тому, щоб внести посильний вклад у справу вивчення і популяризації української народної художньої вишивки, допомогти майстрам прикладного мистецтва і тим, хто кохається у вишиванні, сприяти збагаченню естетики побуту радянської людини — будівника комунізму.

Ніщо не може зрівнятись з красою майстерно виконаних народних вишивок, які роблять кожну річ своєрідною і неповторною.

В останні роки значно поширилося використання вишивок в одязі. Але не всяке вишивання може бути еталоном прекрасного. Воно повинно обов'язково мати, так би мовити, своє ім'я і свою адресу. Адже майже кожна область, кожний район, а часто навіть і окремі села на Україні, кохаються у прекрасних вишивках, із покоління в покоління, від матері до дочки, віддавали перевагу тим або іншим малюнкам, розцвіткам, тобто своїм улюбленим місцевим вишивкам.

Важливо, вибираючи чи створюючи зразок вишивки, знайти художню єдність, зробити красивою не лише саму вишивку, а головне, прикрасити предмет у цілому, зберегти його красу в співіснуванні з іншими предметами. Завжди треба урхувувати, щоб кольори вишивки контрастно чи тонально, але обов'язково гармонійно сполучалися між собою, добре поєднувалися з фоном і приємно вписувалися у загальний колорит одягу

або інтер'єра. Характер і розміри окремих елементів узору, з яких складається малюнок, також повинні узгоджуватись. Розміщення вишивки має підкреслювати форму предмета, силует, крій.

Усі зауваження й побажання просимо надсилати на адресу: 252601, Київ, 1, МСП, Хрещатик, 5, видавництво «Техніка».

ПОЧАТКОВІ ШВИ

ШОВ «ВПЕРЕД ГОЛКУ»

«Вперед голку» — найлегший робочий шов (рис. 1, а), його застосовують головним чином при наживленні обвідки контура узору, при збиранні зборок, а також як елемент заповнення у рушникових швах, де його називають насипом, або полотняним заповненням.

Цей шов виконують справа наліво. Закріпивши нитку петлею, голку вколюють в місце першого уколу і виколують з вивороту через шість ниток, якщо рахувати від точки першого уколу. Потім пропускають три нитки під голку, набирають три нитки на голку і т. д. Ці стібки роблять протягаючи голку вперед паралельно двом ниткам підкання, між якими було зроблено перший укол. Закінчивши шов, голку проколюють навиворіт і непомітно закріплюють під вишивкою (рис. 1, б).

Усі стібки шва «вперед голку» — однакового розміру, їх виконують на одній лінії і на однаковій відстані один від одного. Там, де на лицьовому боці стібки, на вивороті — проміжки і навпаки (рис. 1, в). Якщо цим швом заповнюють рушникові шви або обшивають контур узору, то зворотним ходом голки заповнюють проміжки. Внаслідок цього з лицьового і виворітного боків узору утворюється суцільна лінія.

ШОВ «ПОЗАД ГОЛКИ»

Цей шов належить до щільних (рис. 1, г). Він краще закріплює тканину, ніж шов «вперед голку», і застосовують його в тих випадках, коли вишивають тільки

частину узору, контур якого треба зробити щільнішим.

Цей шов, як і попередній, виконують справа наліво. Закріпивши вишивальну (робочу) нитку петлею, голку вколюють в точку першого уколу і виколують з вивороту через 9—12 ниток від цієї точки. Це — перший стібок (рис. 1, е). Кількість ниток, яку беруть на голку, залежить від щільності тканини і розміру вишивки.

Для наступного стібка повертаються назад на три-чотири нитки, вколюють голку вниз і, пропускаючи її вперед на виворітному боці, виколують через 9—12 ниток і т. д.

З лицьового боку вишивки цей шов являє собою вистіб, а з вивороту — суцільну лінію (рис. 1, д).

ШТАПІВКА

Цей шов відрізняється від попереднього тим, що стібки йдуть без проміжків (рис. 1, е). На Київщині його називають вистіб, на Полтавщині — штапівка, на Поділлі — стебнівка, в Росії — строчка. Найбільш поширена назва — штапівка.

Штапівку виконують справа наліво. Вишивальну нитку закріплюють петлею на тканині й набирають на голку шість—вісім ниток. Потім голку вколюють на три-чотири нитки назад і, пропускаючи її на вивороті вперед, виколують через шість—вісім ниток (рис. 1, з).

При виконанні цього шва на лицьовому боці утворюється суцільний шов, так званий стебловий, а на вивороті — також суцільний, але щільніший (рис. 1, ж).

Штапівка — міцніша й красивіша за попередні шви, її часто використовують для оздоблення виробів.

ХРЕСТИК

Однією з найпоширеніших в українських народних вишивках є техніка вишивання хрестиком, яка, поряд з іншими техніками, ґрунтується на лічбі. Від точності та порядку накладання стібків залежить краса цього шва. Усі верхні стібки хрестиків лицьового боку вишивки перетинають нижні в одному напрямі (рис. 2, а і з). З вивороту нитки йдуть прямими смугами (рис. 2, б і д). У процесі вишивання хрестиком треба уважно лічити нитки тканини.

Хрестиком можна вишивати на будь-яких тканинах з полотняним переплетенням ниток основи та підткання.

Техніку вишивання хрестиком починають освоювати з найпростіших узорів, поступово переходячи до складних, багатокольорових. Крім цього, вишивають як цілим хрестиком, так і півхрестиком.

Цілим хрестиком вишивають справа наліво. Закріпивши вишивальну нитку петлею на трьох горизонтальних нитках по низу початкового хрестика, голку вколюють в точку по діагоналі вправо через три нитки і виколоють по горизонталі вліво через три нитки (рис. 2, е) — утворюється перший півхрестик, стібок якого йде косо знизу вгору направо. Потім голку вколюють по діагоналі вниз вправо і виколоють по горизонталі вліво через шість ниток, де починається перший укол наступного хрестика. Далі шиють так само, як і перший хрестик. На лицьовому боці тканини утворюються хрестики, а з вивороту — стібки, які йдуть двома горизонтальними рядками: верхній складається із стібків по три нитки, а нижній — по шість ниток (рис. 2, б).

Півхрестиковою технікою вишивають також справа наліво або зверху вниз (рис. 2, з). Після того, як вишивальну нитку закріпили з правого боку петлею за три нитки тканини, від місця першого уколу відраховують три вертикальні нитки і набирають на голку три горизонтальні нитки, йдучи з вивороту вертикально

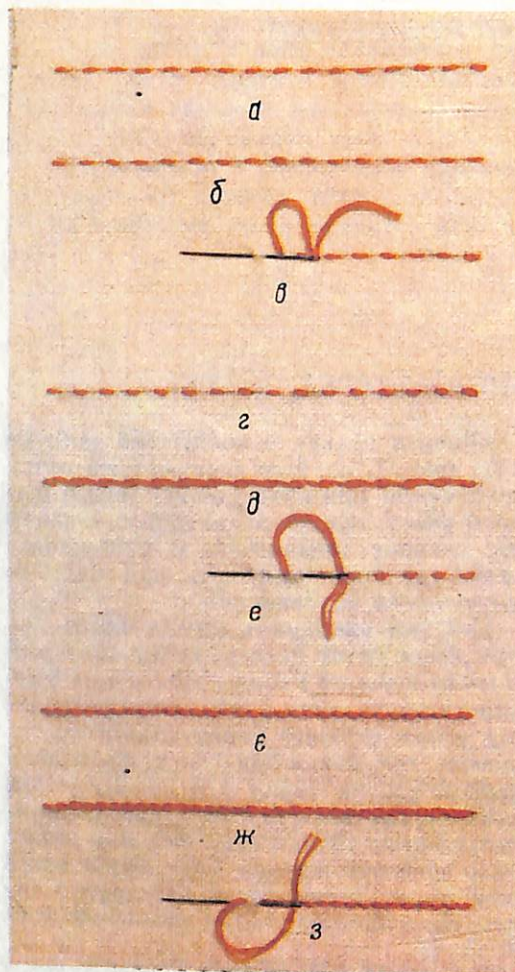

Рис. 1. Початкові шви і послідовність їх вишивання:

а — «вперед голку»; б — виворітний бік шва «вперед голку»; в — послідовність виконання шва «вперед голку»; г — «позад голки»; д — виворітний бік шва «позад голки»; е — послідовність виконання шва «позад голки»; ж — штапівка; з — послідовність вишивання штапівки.

зверху вниз. Виколовши голку, притягують нитку, утворюючи перший півхрестик (рис. 2, е), стібок якого лежить косо справа наліво знизу вгору. Після цього по верхній лінії відраховують наступні три нитки і набирають на голку знову три горизонтальні нитки, тобто кладуть стібок, паралельний попередньому. Так утворюється ряд паралельних косих

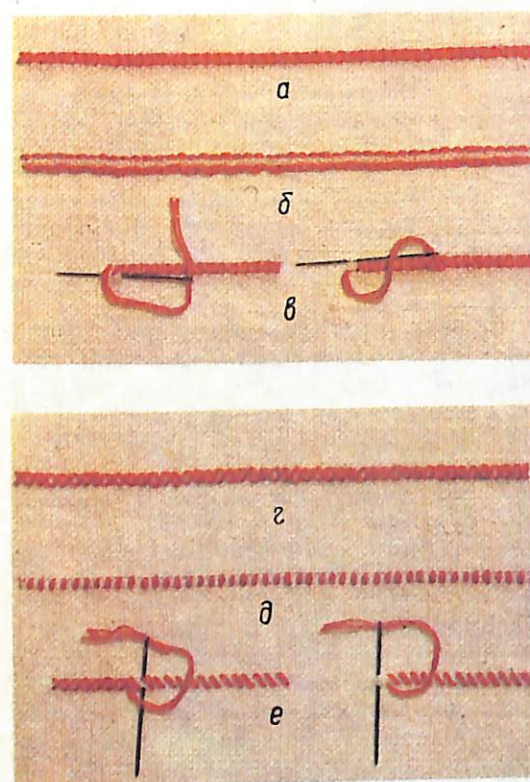

Рис. 2. Простий хрестик:

а — перший спосіб вишивання хрестиком; б — виворітний бік вишивки, виконаної першим способом; в — послідовність вишивання першим способом; г — другий спосіб вишивання хрестиком; д — виворітний бік вишивки, виконаної другим способом; е — послідовність вишивання другим способом.

стібків, на який, йдучи зліва направо, накладають новий ряд півхрестиків, які перетинають перший ряд (рис. 2, е).

При вишиванні півхрестиком стібки з вивороту йдуть вертикальними стовпчиками. Слід пам'ятати, що на вивороті вишивки стібки мають повторюватись послідовно й точно, без зайвих переходів (рис. 2, д).

Послідовність вишивання хрестиком показано на рис. 3, а на рис. 4—8 — поєднання вишивки хрестиком з іншими техніками, які будуть описані далі.

Примітка. При вишиванні елементи узору повторюються. Частина узору, яка повторюється, називається рапортом.

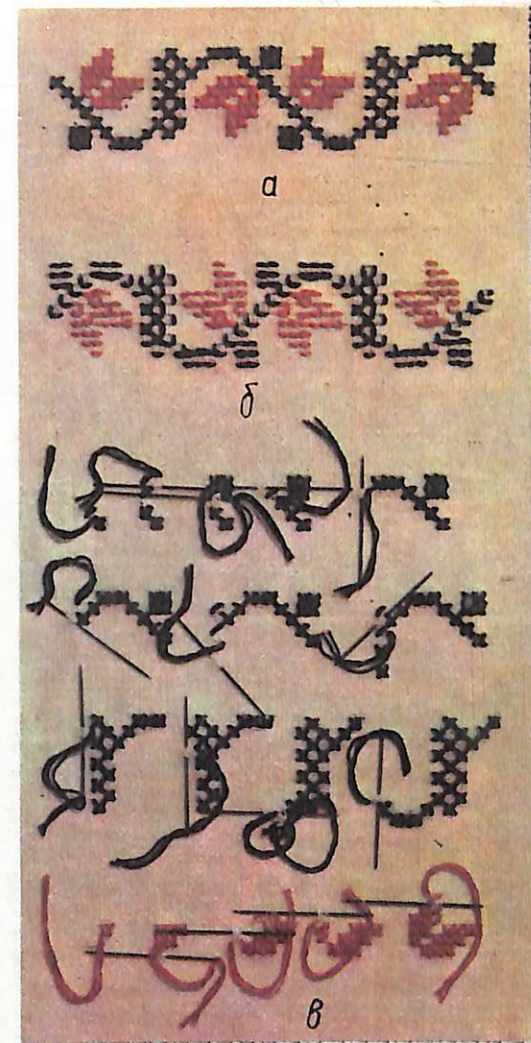

Рис. 3. Узор, вишитий хрестиком:

а — лицьовий бік вишивки; б — виворітний бік вишивки; в — послідовність вишивання хрестиком.

РЕТЯЗЬ

Ця вишивка зовні подібна до хрестика, але виконують її неправильними хрестиками, що йдуть зліва направо (рис. 9). Закріпивши вишивальну нитку, шиють перший хрестик на трьох нитках (рис. 9, б). Потім з нижнього лівого кутка цього хрестика роблять стібок вгору вправо і вколюють голку через три вертикальні

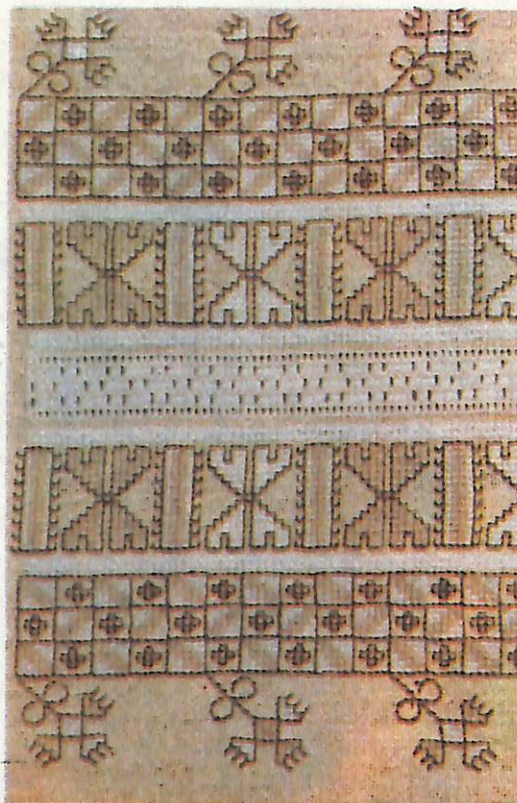

Рис. 4. Узор, вишитий поєднанням трьох технік (хрестик, штапівка та ретязь). Мережка виконана подвійним прутиком та безчисною мережкою.

нитки вправо від правого верхнього кутка першого хрестика — утворюється довгий стібок. Ідучи справа наліво, набирають на голку три нитки і виколоють голку в точці правого верхнього кутка першого хрестика. Так, набираючи по три нитки то вниз, то вгору, шиють до кінця. Послідовність вишивання показано на рис. 9, *в* і *е*. Ретязем, як і простим хрестиком, можна вишивати як вздовж, так і впоперек тканини. Лицьовий бік узору, вишитого цими двома способами, показано на рис. 9, *а* і *г*, а виворотний — на рис. 9, *б* і *д*.

Ретязь застосовують як обвідку узорів, виконаних точною гладдю; вирізуванням, виколуванням і мережкою.

МЕРЕЖКА

Для прозорої ажурної вишивки — мережки використовують тканини, в яких нитки основи та піткання можна перелічити неозброєним оком (наприклад, кустарне полотно, батист, маркизет та інші). Нерідко для одного і того самого рисунка, залежно від цупкості тканини, потрібна різна за товщиною і якістю вишивальна нитка.

Витягуванням горизонтальних ниток тканини і обшиванням вільних вертикальних ниток за певними правилами можна відтворити різноманітні узори, які особливо ефектно виділяються на гладенькій тканині.

Перед тим як розпочати шити мережку, треба зрізані краї тканини закріпити тонкою ниткою, менш помітною, ніж вишивальна нитка. Крім цього, нитки мають бути тонкими й м'якими (швейні бавовняні, некручений шовк, муліне), а голка — з тупим кінцем.

Мережки бувають різної ширини. При виконанні цієї техніки тканину тримають горизонтально і вишивають справа наліво.

Прозору вишивку зустрічаємо в поєднанні з іншими техніками (хрестик, точна гладь, набиравання, занизування, низь, поверхня тощо). Ажурні вишивки можна виконувати кольоровими нитками, що гармонують з тканиною.

ОДИНАРНИЙ ПРУТИК

Цією мережкою (рис. 10, *а*) підрублюють рушники, скатерки та інші вироби. Роблять її також по краю складних мережок.

Одинарний прутик (ряд прутинок, обкручених з обох боків) шують справа наліво. Перш ніж прорізувати та витягати нитки, треба обов'язково закріпити їх, щоб вони не висотувалися далі.

Тому з обох боків прутика на двох-трьох вертикальних нитках гладьовим швом нашивають закріпки (стовпчики), як показано на мережці рис. 10, *а*. Праву і ліву закріпки починають і закінчують шити на однаковій відстані, тобто на

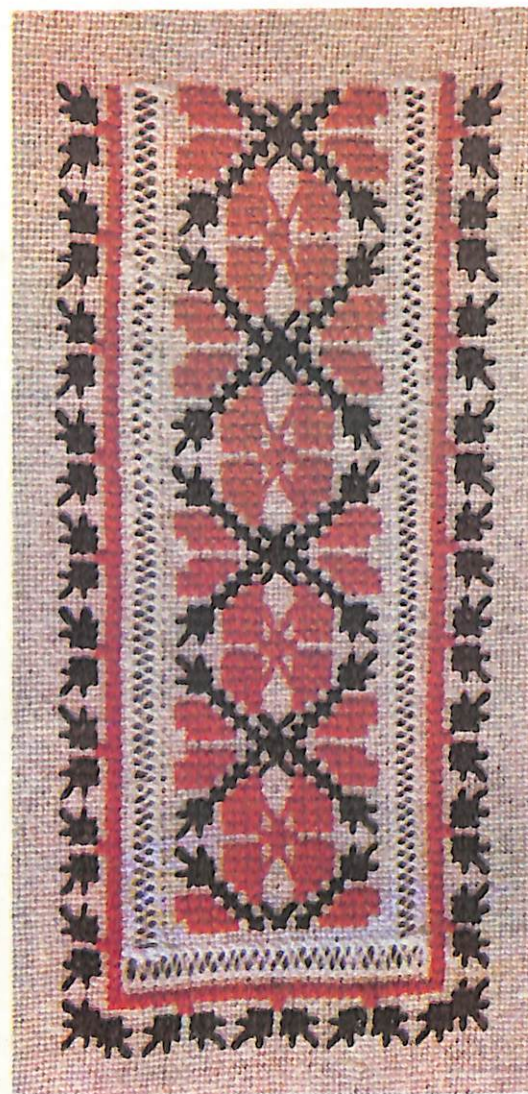

Рис. 5. Узор, вишитий хрестиком і півхрестиком. Мережка виконана роздільним прутиком.

рівні однієї горизонтальної нитки. Після того як зробили закріпки, підрізують біля них дві горизонтальні нитки тканини, витягають їх і починають шити прутик з верхнього краю тканини.

Шити прутик можна ниткою від закріпки або новою. Для цього нитку з вивороту закріплюють петлею на закріпці

Рис. 6. Узор, вишитий хрестиком і двобічною штапівкою. Мережка виконана подвійним прутиком та ляхівкою.

і виколоють її з лицьового боку через дві нитки тканини біля закріпки (рис. 10, *е*). Далі на голку беруть три (або чотири — шість, залежно від цупкості тканини) вертикальні нитки, які утворилися після витягання горизонтальних ниток, протягають голку з вишивальною ниткою, повертаються назад і знову вколюють голку в місце першого уколу. Таким чином, обкручуючи три нитки тканини, вколюють голку вперед і вгору через дві або три (залежно від товщини нитки) горизонтальні нитки, тобто на чисницю* вище. Виколоють голку обов'язково на рівні ниток, взятих на прутик. Стібки треба затягувати міцно, щоб усі три нитки були одна біля одної. Далі знову беруть на голку три нитки, і все повторюється, як описано вище. Закінчивши верхню частину мережки, кінець нитки закріплюють з вивороту закріпки і обрізають.

* Чисниця — певна кількість (переважно три) ниток тканини, яку набирають на голку протягом всього вишивання.

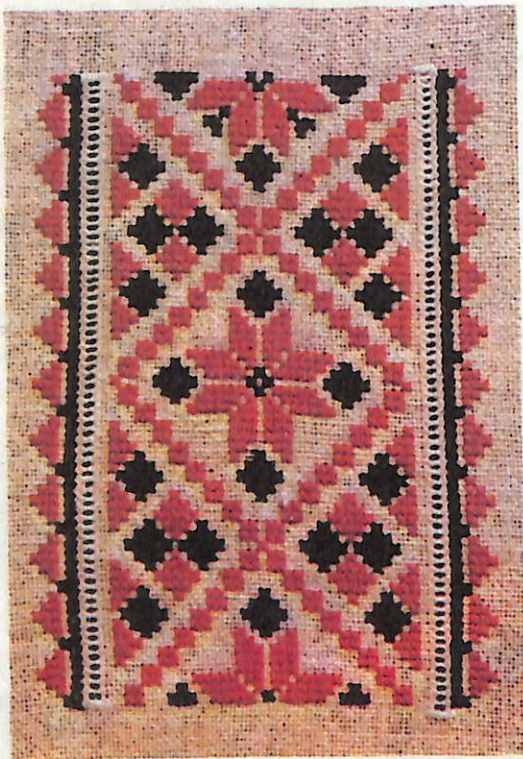

Рис. 7. Узор, вишитий хрестиком. Мережка виконана подвійним прутиком.

Прутикування по низу мережки починають від правої закріпки. Знову нитку закріплюють петлею з вивороту закріпки, виколоють на лицьовий бік і починають шити подібно до верхнього прутування. Товщина прутинки має бути однаковою. Для цього по верху та низу прутування береться однакова кількість ниток тканини. Після закінчення прутування нитку закріплюють з вивороту лівої закріпки.

РОЗДІЛЬНИЙ ПРУТИК, АБО ЧЕРВ'ЯЧОК

Роздільний прутик — звичайна мережка, стовпчики якої по низу поділені пополам (рис. 10, *г*). Цю техніку застосовують при вишиванні складних мережок, а також при підрублюванні виробів та на обвідках.

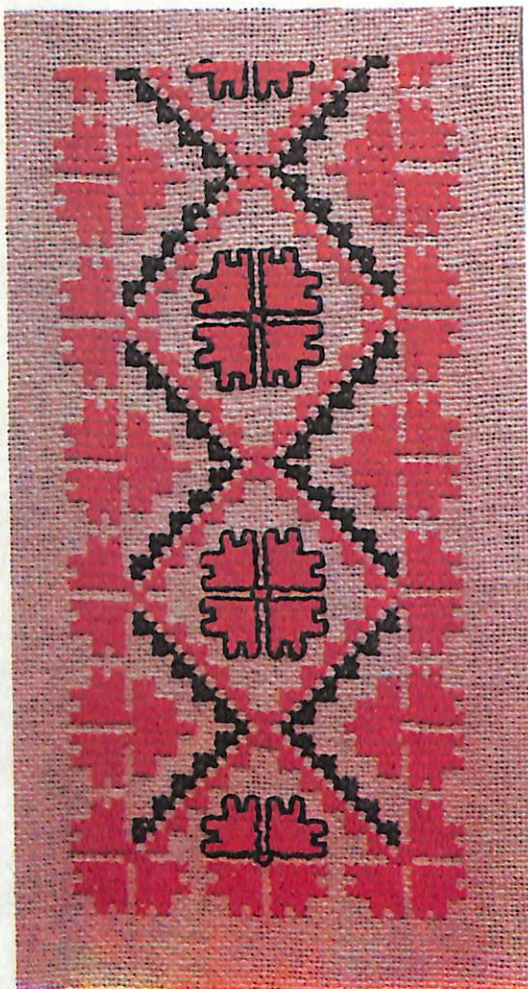

Рис. 8. Узор, вишитий хрестиком і штапівкою.

Роздільний прутик починають шити так само, як звичайний одинарний прутик. Спочатку роблять закріпки, як було описано вище. Їх роблять на п'ять стібків більшими порівняно з роздільним прутиком. Наприклад, якщо для роздільного прутика треба витягти три нитки, то в закріпці має бути вісім стібків. Після того як зробили закріпку, від верхнього краю її відраховують вниз дві нитки тканини, пропускають їх, а наступні три нитки підрізують і витягають.

Мережку розпочинають шити, як завжди, з правого верхнього кутка. Для обкручування прутинки на голку набирають обов'язково парне число ниток (чотири, шість, вісім). Виколовши голку на лицьовий бік вишивки, мережку шують зверху узору так само, як уже було описано. Дійшовши до лівої закріпки, голку з вишивальною ниткою виколоють навиворіт і закріплюють нитку під закріпкою.

По низу мережку також треба починати шити від правої закріпки. Нитку закріплюють петлею з вивороту закріпки і виколоють на лицьовий бік.

Щоб утворився роздільний прутик — черв'ячок, треба прутинки поділити пополам. Так, якщо на повну прутинку йшло чотири нитки, то, вишиваючи мережку по низу, на голку беруть спочатку дві нитки, тобто половину прутинки, і обкручують їх. Потім на голку беруть по чотири нитки, поділяючи стовпчики пополам (дві нитки від однієї прутинки і дві — від другої, рис. 10, *д*). Таким чином утворюється своєрідний зигзаг, який у побуті називається черв'ячок. Виконуючи цю мережку, треба міцно притягувати вишивальну нитку, щоб нитки тканини були добре затягнуті.

ДВОРЯДОВИЙ ПОДВІЙНИЙ ПРУТИК

Це два паралельні прутики через чисницю (рис. 10, *е*). Верхні стовпчики цього прутика можуть розміщуватись навпроти нижніх. Подвійний прутик виконують аналогічно одинарному.

У старовинних вишивках зустрічається дворядовий подвійний прутик, у якому стовпчики верхнього і нижнього прутиків не збігаються, а лежать між ними (рис. 10, *е*). Цією прозорою мережкою підрублювали подоли жіночих сорочок, обробляли пазухи та підрублювали рукава чоловічих сорочок.

Як і у всіх мережках, спочатку шують ліву та праву закріпки на 12 нитках, а потім підрізують і витягають дві нитки для верхнього одинарного прутика і шують його вгорі (для утворення прутинки треба брати на голку парну кількість

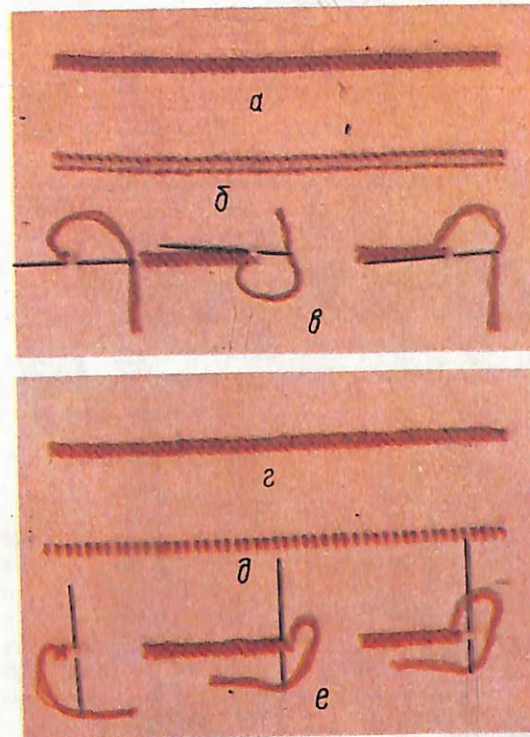

Рис. 9. Ретязь:

а — перший спосіб вишивання ретязя; *б* — виворітний бік ретязя, виконаного першим способом; *в* — послідовність вишивання ретязя першим способом; *г* — другий спосіб вишивання ретязя; *д* — виворітний бік ретязя, виконаного другим способом; *е* — послідовність вишивання ретязя другим способом.

ниток). Після цього через чисницю біля закріпок підрізують дві нитки тканини і витягають їх. Закріпивши нитку з вивороту правої закріпки, голку виколоють на лицьовий бік і починають шити, роздвоюючи стовпчики верхнього прутика. Виколовши голку з вишивальною ниткою на лицьовий бік, як показано на рис. 10, *е*, її протягують через дві нитки стовпчика, повертають вправо, обкручуючи перший стовпчик униз, і виколоють голку зліва від верхнього прутика. Обкрутивши першу прутинку вгорі, голку вколюють попереду другої прутинки знизу і т. д. до закріпки мережки. Після цього новою ниткою прутують нижню частину прутика знизу. Кінець нитки після закінчення прутування закріплюють з вивороту і відрізують.

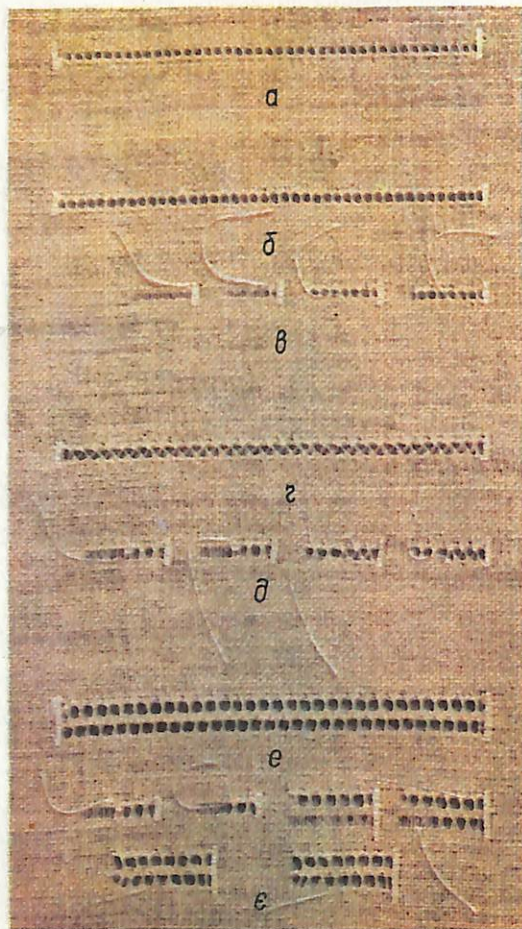

Рис. 10. Проста мережка:
 а — одинарний прутик; б — подвійний прутик;
 в — послідовність виконання подвійного прутика;
 г — роздільний прутик, або черв'ячок; д — послідовність виконання роздільного прутика; е — дворядовий подвійний прутик; ж — послідовність виконання дворядового подвійного прутика.

ОДИНАРНИЙ СТОВПЧИК

Цю техніку (рис. 11) застосовують у багатьох мережках і використовують при оформленні одягу та різноманітних декоративних виробів (рис. 11, а).

Вишивання розпочинають із закріпки. Щоб зробити її, треба розрахувати кількість стібків. Кількість ниток тканини по вертикалі розраховують так: для двох прутиків — $2 \times 8 = 16$, для стовпчика — чотири; виходить всього 12 ниток тканини, або 13 стібків закріпки.

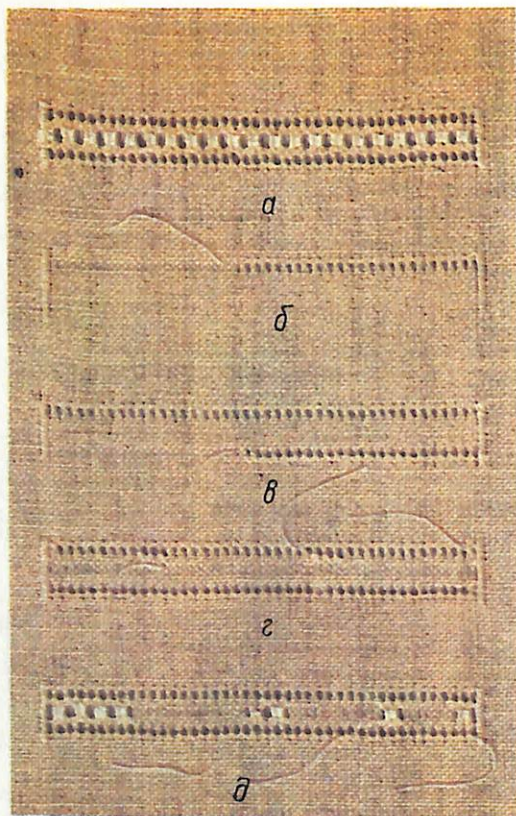

Рис. 11. Одинарний стовпчик:
 а — вишивка, виконана одинарним стовпчиком;
 б — одинарний прутик, виконаний по верху мережки;
 в — одинарний прутик, виконаний по низу мережки;
 г — послідовність обкручування прутини мережки;
 д — закінчення обкручування (стовпчиків) мережки.

Зробивши закріпки, підрізують і витягають три нитки по верху мережки і шиють одинарний прутик (рис. 11, б). Потім підрізують і витягають три нитки для прутика по низу мережки і обробляють його (рис. 11, в). Утворюється заготовка для мережки. Стовпчики верхнього та нижнього прутиків за кількістю ниток тканини повинні збігатися.

Закінчивши обробляти верхній та нижній прутики, треба розпочинати обробку стовпчиків. Для цього підрізують та витягають нитки по середині мережки між прутиками біля закріпок. Нову нитку закріплюють з вивороту правої закріпки і виколоють на лицьовий бік, як показано на рис. 11, г. Далі обкручують один

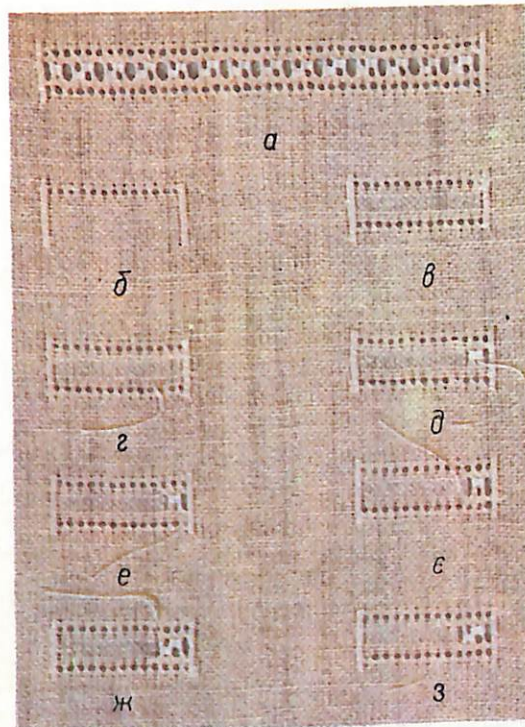

Рис. 12. Подвійний стовпчик, або «гречка»:
 а — узор, виконаний подвійним стовпчиком, або «гречкою»; б — виконання одинарного прутика по верху мережки; в — виконання одинарного прутика по низу мережки; г — початок скручування стовпчиків мережки; д — скручування верхньої частини стовпчика мережки; е — скручування нижньої частини стовпчика мережки; ж — скручування верхньої частини другого стовпчика; з — перехід до наступного стовпчика мережки.

стовпчик нижнього прутика, виколоють голку через шість ниток, обкручують один раз три нитки і виколоють голку вгорі з лівого боку майбутнього стовпчика. Цю послідовність вишивання показано на рис. 11, г.

Починаючи шити стовпчик, вправо роблять довший стібок, ніж вліво (він накриває шість ниток), і виколоють голку вліво через три нитки тканини поверх вишивальної нитки. Іншими словами, над верхнім стібком перехоплюють нитку нижнього стібка і виколоють голку за іншими трьома нитками (за другу прутинку, рис. 11, д). Утворюється настил з одним перестягом. Залежно від цупкості тканини, а також товщини вишивальної

нитки треба робити три — п'ять таких настилів, але так, щоб утворений стовпчик був цупким. Цей стовпчик складається ніби з двох половинок.

Після останнього перестягу голку з вишивальною ниткою виколоють зліва від другої чисниці, обкручують дві прутинки і виколоють, як показано на рис. 11, д. Потім роблять другий стовпчик аналогічно першому і т. д. Дошивши одинарні стовпчики до лівої закріпки, нитку закріплюють з вивороту і відрізують.

ПОДВІЙНИЙ СТОВПЧИК, АБО «ГРЕЧКА»

Для виконання цієї мережки (рис. 12) треба також спочатку підготувати місце, тобто виконати розрахунок і зробити закріпки з лівого та правого боків тканини, а потім уже вишивати одинарний прутик — верхній — по верху, нижній — по низу (рис. 12, б і в). Після того як зробили основу, починають шити «гречку».

Як і всі мережки, її також починають шити справа наліво. Для настилання «гречки» нитки витягають через чисниці від верхнього та нижнього прутиків. Закріпивши вишивальну нитку з вивороту біля правої закріпки, зверху обкручують дві прутинки по низу верхнього прутика (рис. 12, г) і пропускають крізь них голку до місця, де витягнуто нитки тканини для настилання мережки. Обкрутивши два стовпчики «гречки» чотири рази (кількість разів обкручування залежить від товщини вишивальних ниток, рис. 12, д), голку вколюють між цими двома прутинками і першу прутинку обкручують чотири рази до нижнього прутика мережки (рис. 12, е). Утворився ніби стовпчик. Потім шиють першу, другу та третю прутинки нижнього прутика по верху і настилають другий стовпчик мережки, обкрутивши його чотири рази (рис. 12, е). Обкрутивши стовпчик до верхнього прутика, наступні три стовпчики роблять по низу цього прутика.

Другу мережку починають шити так само, як і першу, а потім шиють третю, четверту і т. д. (рис. 12, ж і з).

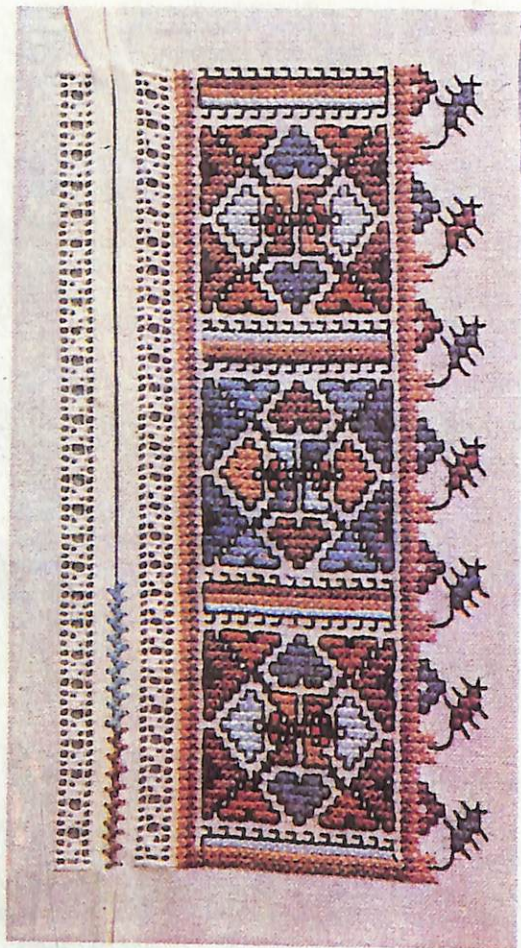

Рис. 13. Узор, вишитий поєднанням штапівки, хрестика і півхрестика. Мережка виконана подвійним стовпчиком.

«Гречка» дуже поширена у народних вишивках — її легко шити і вона дуже красива. Використовують цю мережку як обвідку, маскують нею рубці виробів.

На рис. 13 показано поєднання двох технік — «гречки» й хрестика.

ОДИНАРНА ЛЯХІВКА

Це дуже ніжна й ажурна мережка (рис. 14, а). Її широко застосовують у вишивках, як доповнення до основної техніки вишивання хрестиком, точною гладдю, вирізуванням тощо. Вона може

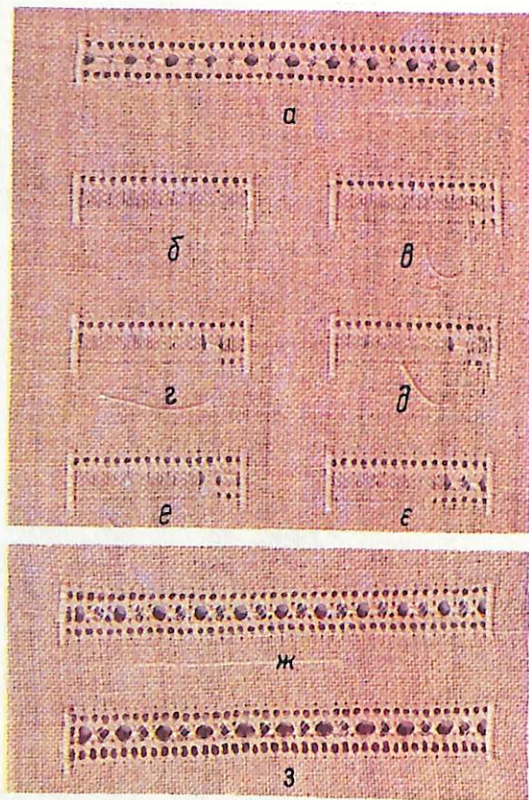

Рис. 14. Узор, вишитий одинарною ляхівкою:

а — одинарна ляхівка; б — виконання одинарного прутика по верху мережки; в — вкручування двох прутиниць ляхівки по низу; г — захоплення голкою двох лівих стовпчиків; д — захоплення голкою за верхню чисницю; е — захоплення голкою за два правих стовпчики; ж — виконання одинарного прутика по низу мережки; з — ляхівка з подвійним обкручуванням.

з'єднувати окремі фігури фрагментами узору або бути самостійним фрагментом для створення узору в поєднанні з різноманітними обвідками.

Ляхівку, як і всі мережки, починають шити з правої закріпки, яку роблять на 14 нитках. Від верхнього краю її відраховують дві нитки, а третю і четверту перерізують і витягають. Після цього по верху мережки шиють верхній прутик ляхівки (рис. 14, б). Закінчивши його, через три нитки підрізують і витягають ще чотири нитки, а ще через три нитки підрізують і витягають дві нитки тканини для нижнього прутика.

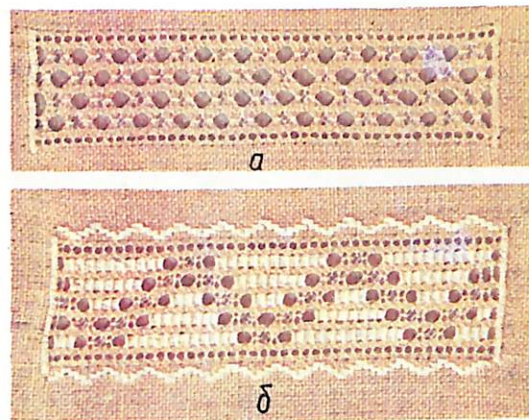

Рис. 15. Багаторядова ляхівка:
а — узор, вишитий багаторядовою ляхівкою;
б — ляхівка, поєднана з настилом.

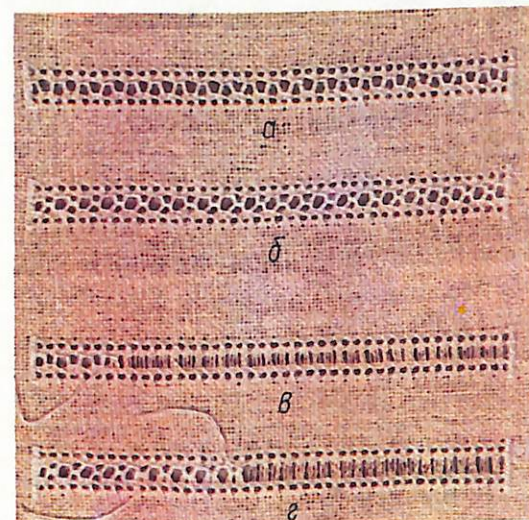

Рис. 16. Витяганий верхоплет:
а — одинарний; б — подвійний; в — послідовність вишивання одинарного витяганого верхоплету;
г — послідовність вишивання подвійного витяганого верхоплету.

Потім закріплюють вишивальну нитку з вивороту правої закріпки, виколують голку на лицьовий бік біля першого стовпчика нижнього прутика мережки, обкручують дві прутинки нижнього прутика і виколують голку в центрі мережки в ряді настилення павучків (елементів ляхівки) (рис. 14, в). Після цього починають робити павучок: вколують голку вліво в центр наміченого павучка і захоплюють

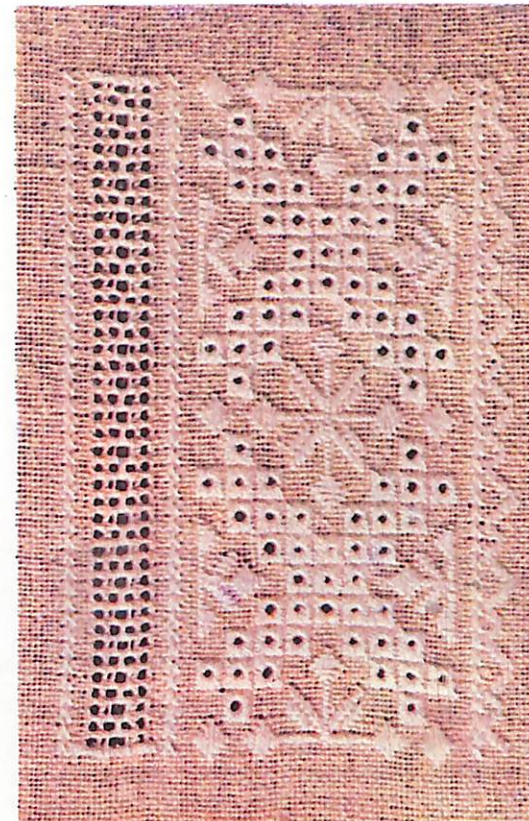

Рис. 17. Узор, вишитий поєднанням різних технік (точна гладь, виколування, ретязь, подвійний витяганий верхоплет). Мережка виконана подвійним прутиком.

два лівих стовпчики (рис. 14, г). Потім голкою захоплюють за верхню чисницю (рис. 14, д) та за два правих стовпчики (рис. 14, е). При кожному уколі нитки в центрі повинні перекручуватись. Нарешті, закінчують шити павучок, пропускають голку під вишивальну нитку за другою прутинкою (нею почали вишивати павучок), обкручують третю, четверту, п'яту й шосту прутинки і роблять наступний павучок, і так аж до лівої закріпки. Закінчивши роботи павучки, вишивальну нитку закріплюють з вивороту і відрізують. Після цього новою ниткою від правої закріпки закінчують шити нижній прутик мережки (рис. 14, е).

Описана ляхівка — проста, але ця вишивка може бути й складною — з подвійним обкручуванням та подвійним настилом (рис. 14, ж і з).

Ляхівка з подвійним обкручуванням — звичайна ляхівка з допоміжним обкручуванням по верху та низу стовпчиків, на яких утворюються павучки.

БАГАТОРЯДОВА ЛЯХІВКА

Цю ляхівку (рис. 15) застосовують як самостійний узор і для поєднання з іншими техніками вишивання при виготовленні одягу та різних декоративних виробів.

Як і всі мережки, подвійну, потрійну та багаторядову ляхівку починають шити з правої і лівої закріпок та одинарного прутика вгорі. Спочатку шують одинарну ляхівку, як було описано раніше, тільки вкручують не нижній прутик, як показано на рис. 14, в, а після виконання павучків одинарної ляхівки через чисницю підрізують і витягають чотири нитки тканини і пруткують низ одинарної ляхівки першого ряду.

Після цього шують другий ряд ляхівок. Так само, як при виконанні одинарної ляхівки, вишивальну нитку закріплюють під правую закріпку, голку виколують внизу другого ряду ляхівки, вкручують чотири прутинки, а після цього шують павучок. Наступні павучки шують так само, як на одинарній ляхівці. При цьому павучки верхньої одинарної ляхівки мають бути розміщені проти проміжків ляхівок другого ряду (рис. 15, а). Зробивши всі павучки другого ряду, закінчують мережку пруткуванням по низу.

Потрійну ляхівку вишивають так само, як і подвійну. Закінчивши другий ряд павучків, пропусають чисницю, витягають чотири нитки тканини, а ще через чисницю — дві нитки і роблять третій ряд ляхівки. При цьому павучки і проміжки трьох рядів розміщують у шаховому порядку.

Потрійну ляхівку закінчують вишивати так само, як і подвійну, — пруткуванням по низу.

Ляхівку, поєднану з настилом (рис. 15, б), виконують послідовними рядами, подібно до вишивання подвійної та потрій-

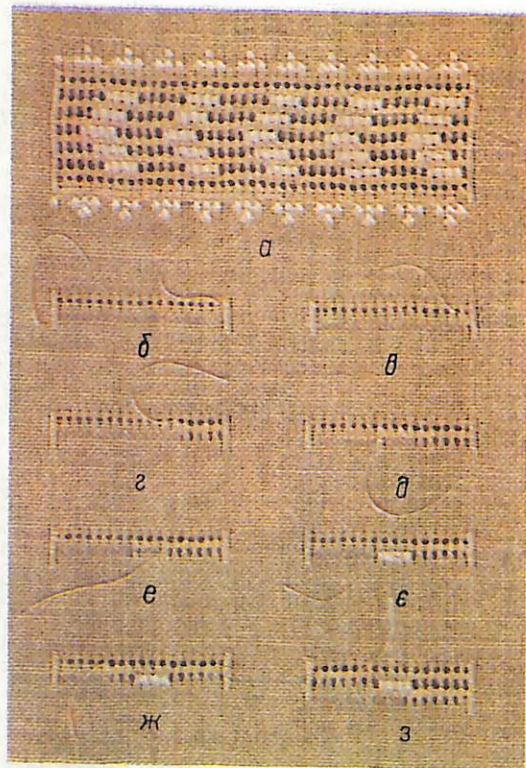

Рис. 18. Мережка з настилом і прутиком через чисницю:

а — узор, вишитий мережкою з настилом і прутиком через чисницю; б — одинарний прутик, виконаний по верху мережки; в — вид голки для початку пруткування; г — пруткування чотирьох стовпчиків прутика; д — пруткування наступних чотирьох стовпчиків по верху і вид голки; е — протягування вишивальної нитки через чотири стовпчики; е — чотири настили на чотирьох стовпчиках; ж — продовження пруткування до наступного настилу; з — пруткування другого ряду мережки.

ної ляхівок, тобто спочатку перший ряд, чергуючи ляхівку з настилом, потім другий і т. д. Закінчується вишивка по низу прутиком. Цей вид ляхівки використовують і як самостійну техніку, і в поєднанні з іншими техніками вишивання.

ОДИНАРНИЙ ВИТЯГАННИЙ ВЕРХОПЛУТ

Цю мережку (рис. 16), на відміну від інших, шують зліва направо. Визначивши місце на тканині, роблять ліву і праву закріпки на 17 нитках. Відступаючи по верху та по низу мережки на дві нитки

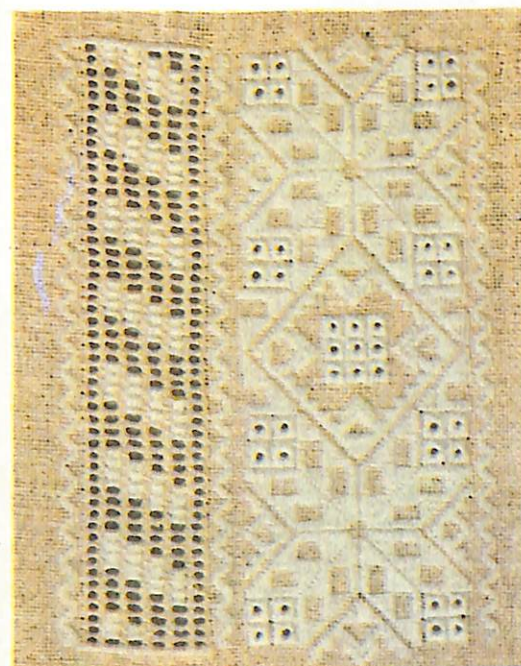

Рис. 19. Узор, вишитий поєднанням кількох технік (точна гладь, виколування, подвійний прутик та настил через чисницю).

тканини, підрізують та витягають по дві нитки і роблять верхній і нижній подвійні прутики (рис. 16, в). Потім через три нитки по верху і низу мережки підрізують і витягають три середні нитки тканини.

Після цього вишивальну нитку закріплюють на вивороті тканини і виколують голку вгорі з лівого боку мережки. Захопивши голкою перший стовпчик, його обкручують донизу тричі. Потім захоплюють наступний прутик, утворивши перестяг, і обкручують його теж тричі. Таким чином доходять знизу вгору до закріпки — утворюється одинарний витяганий верхоплут (рис. 16, а).

ПОДВІЙНИЙ ВИТЯГАННИЙ ВЕРХОПЛУТ

Для вишивання цього верхоплуту (рис. 16, б) робоче місце підготовляють так само, як і для одинарного. Тільки посередині витягають не три, а шість ни-

Рис. 20. Узор, вишитий поєднанням кількох технік (хрестик, двобічна штапівка). Мережка з подвійним прутиком та настилом через чисницю.

ток і закріпку роблять на 23 нитках.

Зробивши верхній та нижній прутики, витягають посередині нитки. Потім закріплюють вишивальну нитку на вивороті лівої закріпки і обкручують стовпчики мережки так само, як і в одинарному витяганому верхоплуті, але не вниз, а до середини мережки (рис. 16, г).

Дійшовши до правої закріпки, вишивальну нитку закріплюють на вивороті і відрізують її. Потім знову закріплюють вишивальну нитку з лівого боку на вивороті, виколують голку в лівому нижньому кутику мережки і обкручують нижню частину прутиком так само, як і верхню. Причому перестяги по середині мережки повинні збігатися (рис. 16, г).

Цей вид мережки використовують для маскування рубців в обвідках тощо.

Поєднання подвійного витяганого верхоплуту з іншими техніками вишивання показано на рис. 17.

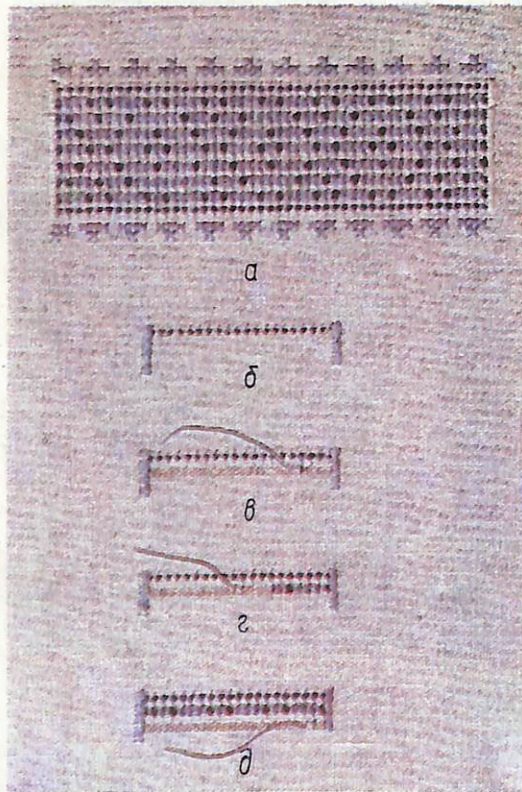

Рис. 21. Мережка через чисницю без прутика:
 а — узор, вишитий мережкою через чисницю без прутика; б — виконання верхнього прутика мережки; в — обкручування четвертого стовпчика мережки до низу; г — послідовність обкручування стовпчиків мережки; д — виконання другого ряду мережки.

МЕРЕЖКА З НАСТИЛОМ І ПРУТИКОМ ЧЕРЕЗ ЧИСНИЦЮ

Перш ніж вишивати цю мережку (рис. 18, а), з правого і лівого країв вишивки по ширині задуманого узору роблять закріпки і прутікують угорі (рис. 18, б).

Настил роблять так. Підрізують та витягають чотири нитки тканини через чисницю, а потім закріплюють вишивальну нитку на вивороті біля правої закріпки і починають шити мережку. Вколовши голку, як показано на рис. 18, в, прутікують чотири стовпчики до початку настилення (рис. 18, г) по верху і низу. Потім прутікують ще чотири прутинки, але

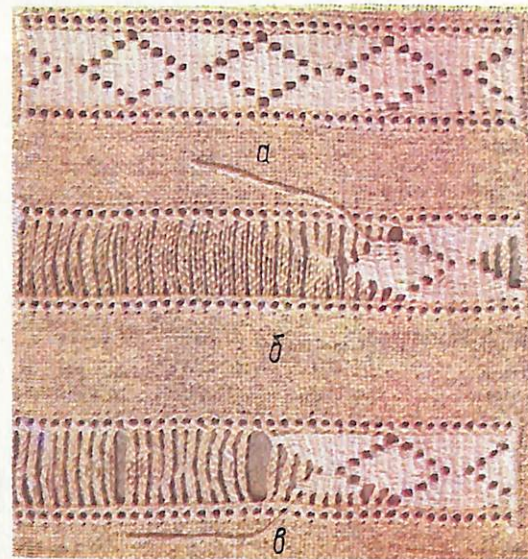

Рис. 22. Безчисна мережка:
 а — узор, вишитий безчисною мережкою; б і в — послідовність настилення полотенець мережки.

тільки по верху (рис. 18, д). Щоб голку опустити вниз, восьму прутинку один раз обкручують ниткою (рис. 18, д). Після цього починають настилати мережку. Вколовши голку зліва направо через чотири прутинки, виколують її наліво через одну прутинку під низом вишивальної нитки. Далі вколюють голку поверх вишивальної нитки в тому самому міжпрутті й виколують її зліва через другу прутинку знов під вишивальною ниткою (рис. 18, е).

Закріпивши вишивальну нитку за всі чотири стовпчики, знов вколюють голку вправо через чотири стовпчики і починають переплітати нитку між стовпчиками, як і першу нитку настилу. Таким чином роблять чотири — шість настилів (рис. 18, е). Закінчивши роботи перший елемент настилу, далі прутікують чотири стовпчики по верху та низу, відповідно до рисунка. Потім прутікують чотири стовпчики тільки по верху, готуючи місце для другого елемента настилу, і так продовжують роботи до лівої закріпки (рис. 18, ж).

Після того як зробили перший рядок настилу, через чисницю знов витягають чотири нитки тканини і, закріпивши ви-

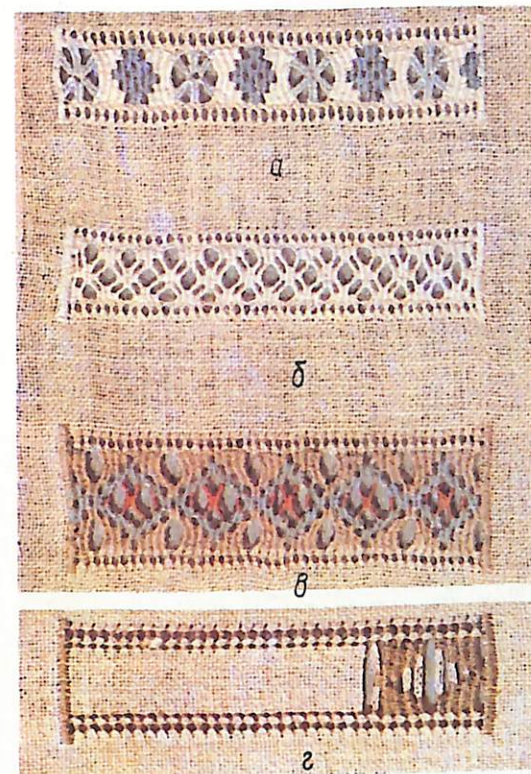

Рис. 23. Мережка-шабак:
 а, б, в — три види мережки-шабак; г — послідовність вишивання мережки.

шивальну нитку біля правої закріпки, починають обкручувати прутинки зверху і знизу другої чисниці аналогічно тому, як це робилось при вишиванні першого ряду настилу (рис. 18, з). Послідовне настилення рядків мережки закінчується прутиком унизу.

Якщо мережку з настилом по верху і низу доповнити невеликим рисунком, то вона матиме закінчений вигляд і її можна використовувати як самостійний узор. Залежно від рисунка ширина її може бути різною. Цією мережкою найчастіше вишивають жіночі блузки, сукні, а також чоловічі сорочки. Зустрічаємо її також на різних декоративних виробках.

Поєднання мережки з точною гладдю, подвійним прутиком та настилом через чисницю показано на рис. 19, а на рис. 20 ця мережка поєднана з хрестиком та двобічною штапівкою.

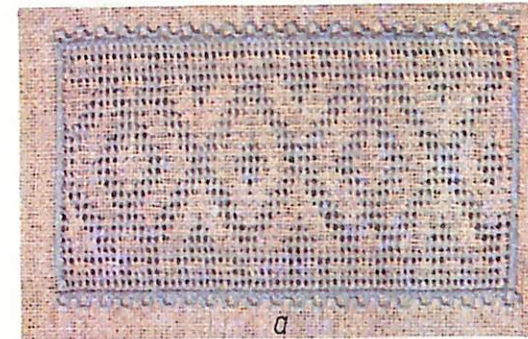

Рис. 24. Мережка-затяганка:
 а — узор мережки; б — послідовність вишивання мережки.

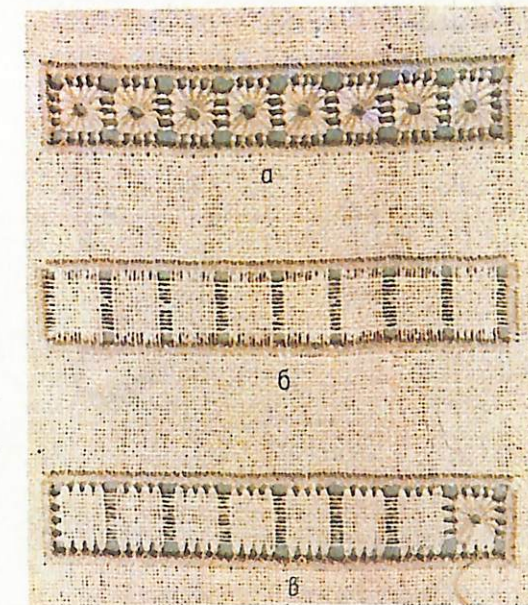

Рис. 25. Квадратикова мережка:
 а — узор мережки; б — обкидання качалочками контура мережки; в — послідовність вишивання квадратиків мережки.

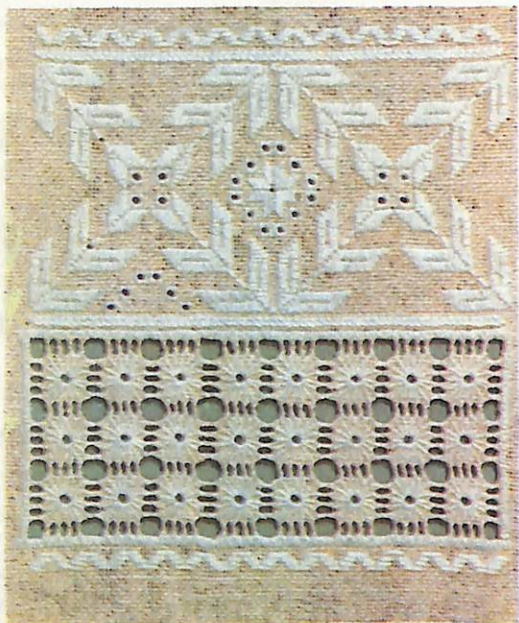

Рис. 26. Узор, вишитий поєднанням кількох технік (точна гладь, ретязь, виколювання та квадратикова мережка).

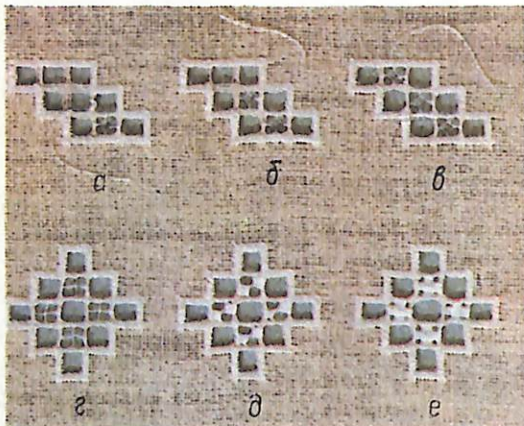

Рис. 28. Вирізування з різноманітним заповненням:

а, б, в — послідовність заповнення вирізування ляхівкою; г — заповнення хрестиком; д — заповнення «гречкою»; е — заповнення настилом в обидва боки; є — вирізування в узорі.

МЕРЕЖКА ЧЕРЕЗ ЧИСНИЦЮ БЕЗ ПРУТИКА

Ця мережка (рис. 21) характерна тим, що в її узорі зовсім немає вільних прутків і крайніх чисниць. Її вишивають так: зробивши закріпки з лівого та правого боків тканини, підрізують та витягають дві нитки для виконання верхнього прутика, який шиють по верху (рис. 21, б). Потім, пропустивши три горизонтальні нитки тканини, витягають ще чотири нитки для першого ряду мережки. Після цього закріплюють вишивальну нитку на вивороті, виколюють її на лицьовий бік вишивки, обкручують чотири стовпчики верхнього прутика по низу, а потім — четвертий стовпчик мережки, пропускаючи голку вниз, і починають шити перший ряд мережки (рис. 21, в).

Далі вколюють голку за першим стовпчиком мережки, перетинають вишивальну нитку голкою і виколюють її між другим

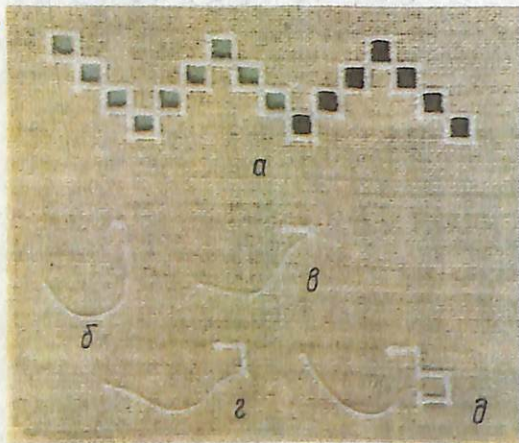

Рис. 27. Вирізування:

а — лицьовий бік вишивки (з правого боку кольоровою ниткою зашиті місця, які імітують вирізування); б — початок вишивання качалочки (перший хрестик); в — вишивання качалочки і хрестика; г — вишивання качалочки до низу; д — поворот качалочки.

Рис. 29. Узор, вишитий поєднанням кількох технік (хрестик, штапівка, вирізування). Мережка виконана подвійним прутиком і одинарним стовпчиком.

і третім стовпчиками. Так роблять до четвертого стовпчика. Потім протягають нитку над двома стовпчиками і закріплюють її між ними. Кількість настилів вишивальної нитки залежить від її товщини, а кількість обкручених стовпчиків — від рисунка.

Після цього доходять до лівого боку першого ряду мережки, закріплюють вишивальну нитку з вивороту і відрізують.

Для виконання другого ряду мережки знову підрізують чотири нитки тканини і витягають, пропустивши при цьому три нитки не підрізаними. Потім закріплюють вишивальну нитку з вивороту правої закріпки і так само шиють другий ряд

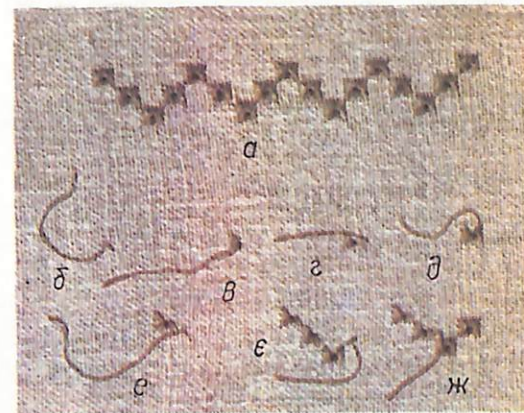

Рис. 30. Виколування:

а — узор, вишитий технікою виколювання; б — початок вишивки; в — лівий нижній кутик виколювання; г — правий нижній кутик виколювання; д — правий бік виколювання; е — ж — послідовність виколювання по косій нитці.

(рис. 18, д), але при цьому стежать за зміною місць перетягів мережки залежно від узору, як показано на рис. 21, а.

Мережку через чисницю без прутика, так само як і мережку з настилом і прутиком через чисницю, застосовують у поєднанні з іншими техніками вишивання.

БЕЗЧИСНА МЕРЕЖКА

Ця мережка (рис. 22) відрізняється від попередньої відсутністю чисниць та будовою рисунка (рис. 22, а).

Безчисну мережку вишивають так. Спочатку роблять ліву і праву закріпки, тим самим визначивши місце вишивки і зробивши розрахунок ниток на 41 горизонтальну нитку тканини. Потім відлічують дві горизонтальні нитки від верхнього краю закріпки й вирізують та витягають дві нитки і шиють нижній подвійний прутик так, щоб його прутинки точно збігалися з прутинками верхнього подвійного прутика. Відступивши по верху та по низу мережки ще по три нитки, підрізують та витягають 27 ниток тканини.

Цю мережку найкраще вишивати в п'яльцях, щоб вона не стягувалась. Для зручності вишивання горизонтальні нитки витягають не через весь узор, а по-

Рис. 31. Узор, вишитий одним із варіантів поєднання трьох технік (виколювання, точна гладь та мережка).

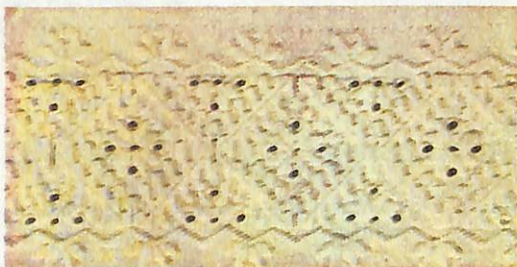

Рис. 32. Узор, вишитий одним із варіантів поєднання трьох технік (виколювання, точна гладь та мережка).

ступово, частинами. Після того як зроблено всі підготовчі роботи, починають настилати полотенець* безчисної мережки.

* Полотенець — частина мережки, яка являє собою переплетення вишивальної нитки з нитками тканини.

Рис. 33. Узор, вишитий поєднанням кількох технік (точна гладь, виколювання, хрестик, ретязь, мережка з подвійним прутиком та безчисна мережка).

Узор починають шити з верхнього трикутника в правій частині біля закріпки, поступово опускаючись вниз. Відступивши від правої закріпки по верху на 10 прутинок, виколюють голку і починають настилати мережку. Протягають вишивальну нитку над усіма десятима прутинками, вколюють голку в праву закріпку і починають обкручувати вишивальною ниткою кожну прутинку, йдучи голкою вліво. Таким чином, обкрутивши три перестяги ниток, відступають по одному пруттику з лівого і правого боків і обкручують ще три перестяги ниток. Так, опускаючись вниз, утворюють верхній трикутник. Потім добавляють по одному пруттику — утворюється нижній трикутник (рис. 22, б). Дійшовши до низу мережки, після останнього перестягу полотенець проходять голкою під прутиками вертикально вгору і починають вишивати ромб (рис. 22, б). Закінчивши вишивати ромб, вишивальну нитку про-

пускають через десять прутинок по верху мережки вліво і вишивають верхній трикутник наступного рапорту. Таким способом продовжують шити до лівого краю мережки.

Техніка вишивання безчисною мережкою характерна для Полтавщини.

ШАБАК

Шабак (рис. 23) найкраще виконувати в п'яльцях. Весь узор мережки складається з окремих стовпчиків різного кольору. На Поділлі його вишивають червоними, чорними, білими і жовтими нитками, а в західних областях України — нитками ще багатшої гами кольорів.

Шабак шують так. Визначивши для мережки місце на тканині, роблять ліву і праву закріпки. Від верхнього й нижнього країв правої закріпки відраховують по дві горизонталі нитки на першу й останню чисниці і витягають по одній нитці для подвійних прутиків. Спочатку шують подвійний пруттик зверху, а потім, захоплюючи ті самі нитки основи, які брали для верхнього ряду, шують нижній ряд подвійних прутиків (рис. 23, г). Між цими двома прутиками має залишитися 18 горизонтальних ниток тканини. Їх перерізують біля правої закріпки і, відступивши вправо приблизно на ширину одного рапорту, перерізують горизонтальні нитки тканини, не торкаючись до вертикальних, і витягають їх. Закріпивши вишивальну нитку під правою закріпкою, починають вишивати мережку.

Стовпчики мережки-шабак вишивають не настилами (полотенцями), як в інших видах мережки, а обкиданням двох сусідніх прутинок, роблячи на кожній по чотири обкидки, при цьому на голку набирають першу прутинку і протягають голку з ниткою над другою. Повертаючись назад, набирають на голку другу прутинку і протягають голку з ниткою над першою. Коли зробити так чотири рази, утвориться стовпчик.

Перші стовпчики шують зверху вниз справа наліво, наступні — знизу вгору і також справа наліво.

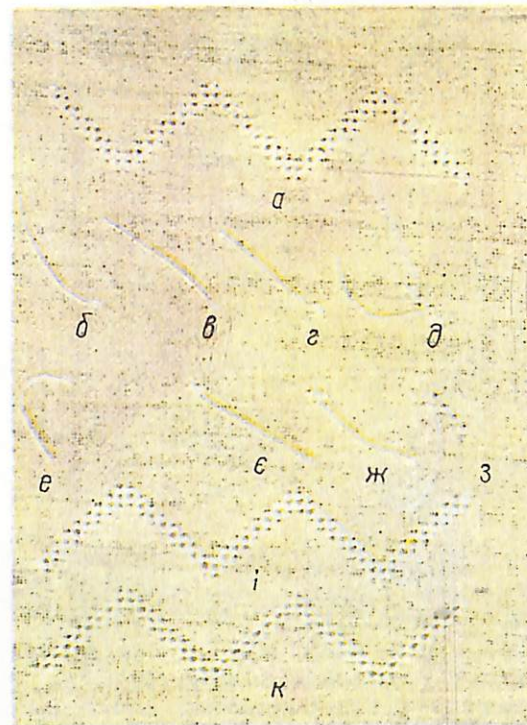

Рис. 34. Зерновий, або дірочковий, вивід: а — узор виводу; б — початок вишивання узору першим способом; в — виколювання голки вертикально вгору; г — виколювання голки вліво; д — вишивання другого боку виводу; е — початок вишивання узору другим способом; ж, з — виколювання голки через три нитки вниз; ж, з — послідовність уколів голки при вишиванні другим способом; і — виворітний бік зернового виводу при вишиванні першим способом; к — виворітний бік зернового виводу при вишиванні другим способом.

Зробивши заповнення мережки по верху, так само вишивають й по низу узору. Для цього закріплюють вишивальну нитку на вивороті закріпки внизу і починають шити шабак знизу вгору справа наліво (рис. 23, г). Це початкове заповнення мережки роблять вишивальними нитками, які є ніби фоном для узору. Після цього заповнюють місця середніх фігур, які вишивають так само, тільки іншими нитками (рис. 23, а, б і в). Закінчивши вишивати перший рапорт, нитки тканини підрізують зліва для другого рапорту і так послідовно доходять до кінця мережки.

Ця мережка поширена на Поділлі, де нею вишивають чоловічі та жіночі сороч-

Рис. 35. Узор, вишитий поєднанням кількох технік (точна гладь, зерновий вивід, подвійний прутик та поверхневий верхоплут).

ки. Відома вона також у західних областях України. На Київщині нею вишивають не дуже часто.

ЗАТЯГАНКА

Вишивають цей вид мережки (рис. 24) через чисницю з прутиками, але узор утворюється не настиленням полотенець, а затягуванням вищивальної нитки через кожну вертикальну нитку тканини (рис. 24, а).

Затяганку вишивають так. Спочатку, як і у всіх мережках, визначають місце на тканині і з правого боку шиють закріпку на трьох нитках основи тканини. Відлічивши від верхнього краю закріпки вниз дві горизонтальні нитки на першу чисницю, витягають третю і шиють верхній одинарний прутик. Наступні дві нитки пропускають на другу чисницю і витягають одну нитку для мережки. Після

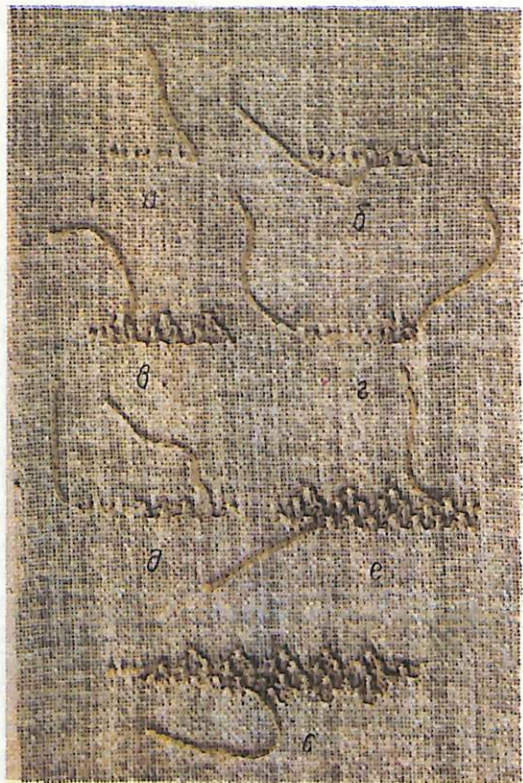

Рис. 36. Поверхневий верхоплут: а — настилення вертикальних стібків зліва; б — обкручування вертикальних стібків; в — поверхневий дворядовий верхоплут; г — послідовність вишивання поверхнього дворядового верхоплуту; д — початок вишивання трирядового верхоплуту; е — послідовність вишивання трирядового верхоплуту; є — вишивання верхоплуту по верху й низу.

того як зроблять верхній прутик, витягають ще одну нитку тканини для початку узору.

Затяганку шиють одночасно по всій довжині узору, поступово спускаючись вниз по одному ряду мережки (рис. 24, б). Рапорт узору може складатися з різних фігур (ромбів, зірочок тощо).

Цією технікою вишивають нитками одного кольору.

Затяганка — давня вишивка. В наш час вона зустрічається рідко.

Затяганка характерна для Полтавщини.

Найкраще ця мережка поєднується з технікою занизування, яку буде описано далі.

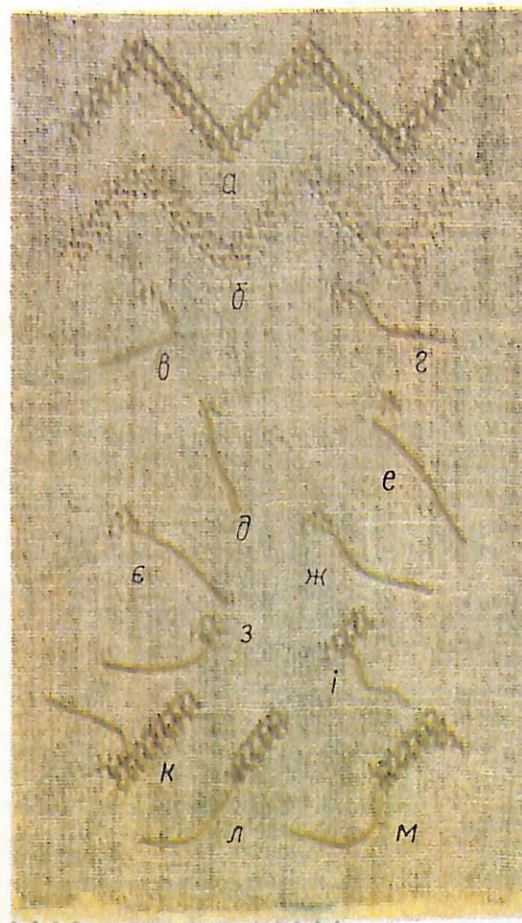

Рис. 37. Діагональний поверхневий верхоплут:

а — узор, вишитий діагональним поверхнім верхоплутом; б — виворітний бік узору; в — початок вишивання узору; г, д — обкручування двох стовпчиків; е — виколовання голки через три нитки; є — вертикальні стовпчики другого ряду; ж — обкручування стовпчиків другого ряду; з, і — обкручування стовпчиків другого ряду до нижнього кутка; к — обкручування ниткою кутка повороту верхоплуту; л, м — послідовність вишивання діагонального верхоплуту.

КВАДРАТИКОВА МЕРЕЖКА

Для виконання цієї мережки (рис. 25, а) перш за все треба обкидати її контур качалочками (рис. 25, б), беручи на голку по три нитки основи і підкання. Після цього по краях мережки підрізують по три нитки основи і підкання, залишаючи між ними по 12 ниток для утворення

сторін квадратиків. Після того як зроблено контур для мережки і витягнуто нитки, починають обкидати квадратик мережки.

Для цього спочатку пруткують мережку по контуру, а потім квадратик. Вколюючи голку по середині квадратика пруткують кожну сторону його проти руху годинникової стрілки (рис. 25, в). Отвір по середині квадратика утворюється завдяки тому, що за кожною обкидкою прутиків квадратика вколюють голку в його середину. Обшивши квадратик, голку вколюють навиворіт і протягають її з вищивальною ниткою по під нитками тканини до другого квадратика.

Поєднання квадратикової мережки з іншими показано на рис. 26.

ВИРІЗУВАННЯ

Вирізування (рис. 27) застосовують як самостійну техніку, а також як доповнення до інших технік. Воно може поєднуватися з точною гладдю або хрестиком, в обвідках — з ретязем.

Вирізування виконують так. Спочатку по контуру рисунка качалочкою та хрестиком вишивають квадрат, закріплюючи нитки тканини, призначені для вирізування. Хрестики і качалочки виконують на трьох-чотирьох нитках — залежно від цупкості тканини.

Зробивши перший хрестик (рис. 27, б), голку виколоють в правому нижньому його кутку. Після цього голку вколюють у правий верхній кут хрестика і виколоють через одну нитку тканини у правому нижньому кутку. Наступний стібкок роблять через одну нитку паралельно першому, і так роблять шість стібків, які утворюють качалочку.

Після шостого стібка качалочки вишивають знову хрестик (рис. 27, в). Голку виколоють в лівому нижньому кутку другого хрестика і вколюють її у правому нижньому кутку цього самого хрестика. Через одну нитку вниз роблять другий, третій... шостий стібкок і так само вишивають хрестик (рис. 27, в). Таким чином утворюється куток одного елемента вирізування. Далі вправо аналогічно шиють

Рис. 38. Різні види поверхневого верхоплуту.

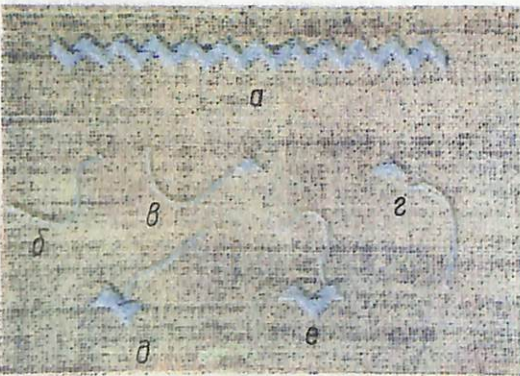

Рис. 39. Варіант точної гладі:

a — узор, вишитий прямою гладдю або листвою;
b — закріплення вишивальної нитки — початок вишивки; *в* — послідовність виконання стібків;
г — трикутник гладі і місце вколювання голки;
д — послідовність вишивання нижнього трикутника;
е — послідовність трикутників гладі.

паралельні стібки і т. д. Після того як обшиють один бік узору, так само шиють другий його бік.

Якщо основним елементом вирізування є квадрат або інша фігура (рис. 27), а не пряма лінія, то обшивають по краю фігури, не роблячи посередині хрестиків і качалочок.

Після того як обшили узор, нитки тканини підрізують біля качалочок і витягають їх (рис. 27, *a*), залишивши лише нитки під хрестиками, які ніби утворюють сітку. Тільки після цього починають обкручувати сітку, одночасно настилаючи ляховинки.

Заповнення у вирізуванні, як показано на рис. 28, може бути різноманітним: ляхівкою (рис. 28, *a*), хрестиком (рис. 28, *г*), «гречкою» (рис. 28, *д*), настилом в обидва боки (рис. 28, *е*). Ці заповнення виконують послідовно при обкручуванні сітки, як показано на рис. 28, *a* і *б*.

Існує ще один вид заповнення вирізування — обманка (див. рис. 27, *a* справа) — замість того, щоб вирізати нитки, квадрати зашивають чорними або іншого кольору нитками.

Ця техніка вишивання дуже поширена на Україні. Нею вишивають жіночий і чоловічий одяг, скатерки, рушники тощо.

Вирізування найчастіше виконують білими, а також голубими і світло-сірими нитками. На Київщині контур вирізування обшивають червоними, а частіше — чорними нитками. Або: контур обшивають червоними, а середину заповнюють чорними нитками.

Поеднання вирізування з іншими техніками показано на рис. 29.

ВИКОЛЮВАННЯ

Цей вид вишивки (рис. 30) здебільшого застосовують як доповнення до інших технік (лиштва, вирізування) при вишиванні декоративних виробів (скатерок, доріжок), а також чоловічих сорочок, жіночих блузок та іншого одягу. Виколювання використовують також як вивід* до цих технік.

* Вивід — смуга узору, яка завершує рисунок.

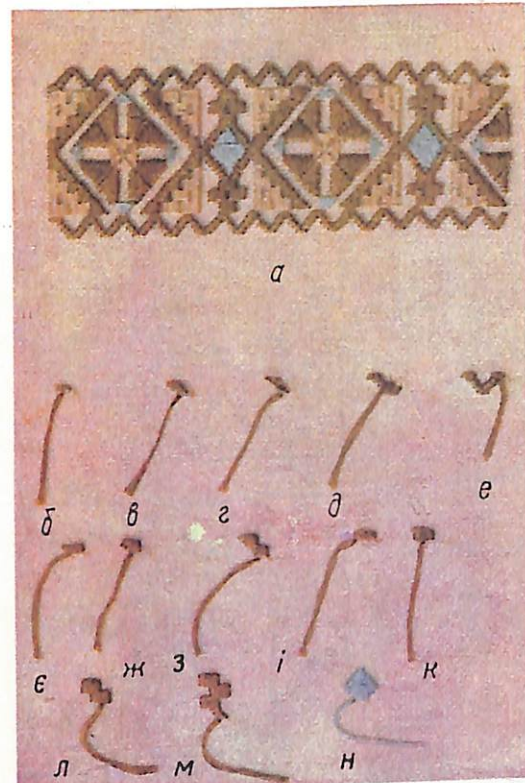

Рис. 40. Варіант точної гладі:

a — узор, вишитий точною гладдю; *б* — перший стібко обвідки; *в* — другий стібко обвідки; *г* — третій і четвертий стібки обвідки; *д* — поворот обвідки вгору; *е* — поворот обвідки вниз; *ж* — *з* — *и* — послідовність вишивання елементів узору.

Узори, вишиті одним виколюванням, а також поєднанням його з іншими техніками, показано на рис. 31, 32 і 33. Суть цієї техніки полягає в тому, що всі стібки, які утворюють квадрат, вколюють в його центр в одну дірочку (рис. 30), а саме: закріплюють вишивальну нитку за шість горизонтальних ниток тканини і вколюють голку в центр квадрата.

Виколювання починають виконувати з лівого кутка по діагоналі квадрата розміром 3×3 нитки тканини (рис. 30, *б*). В наступному стібку голку вколюють у центр і виколюють нижче від нього на одну нитку тканини. Так роблять сім стібків донизу. Останній стібко, як і перший, буде по діагоналі нижнього кутка

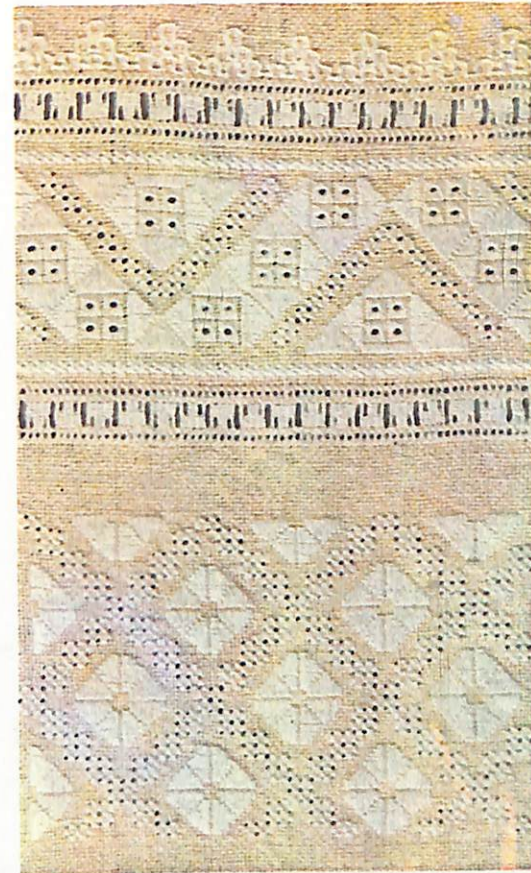

Рис. 41. Узор, вишитий поєднанням кількох технік (пряма точна гладь, зерновий вивід, ретязь, виколювання). Мережка виконана подвійним прутиком та потрійним стовпчиком.

(рис. 30, *в*). Після цього роблять стібки вправо й доходять до правого нижнього кутка (рис. 30, *г*), а потім шиють правий бік (рис. 30, *д*) і закінчують по верху у лівому верхньому кутку. Так виконують окремий елемент виколювання.

Ряд виколювання по косій нитці виконують інакше. Спочатку вишивають один бік цього ряду, а дійшовши до кінця лінії узору, повертаються назад і роблять виколювання по верху. Послідовність вишивання виколюванням по косій нитці показано на рис. 30, *е* — *ж*.

Рис. 42. Узор, вишитий поєднанням кількох технік (пряма точна гладь, хрестик, штапівка та ретязь). Мережка виконана подвійним прутиком та одинарним стовпчиком.

ЗЕРНОВИЙ, АБО ДІРОЧКОВИЙ, ВИВІД

Цей вид вишивальної техніки (рис. 34) надає узору легкості й ажурності. Цю вишивку самостійно не використовують, але вона дуже вдало доповнює інші техніки (лиштва, вирізування, інколи хрестик) при вишиванні жіночих платтів і блузок, чоловічих сорочок, а також декоративних виробів.

Рис. 43. Узор, вишитий прямою точною гладдю. Мережка виконана подвійним прутиком та настилом через чисницю.

Зерновий вивід можна виконувати двома способами.

При першому способі починають шити справа наліво. Спочатку закріплюють вишивальну нитку за три нитки тканини (кількість ниток залежить від цупкості тканини) на початку узору (рис. 34, б) і роблять на них подвійний стібкок. Голку виколоють на лицьовий бік тканини по діагоналі через три нитки вгору (рис. 34, е) зліва і на цих трьох горизонтальних нитках роблять два вертикальні стібки. За другим уколом голку виколоють на лицьовий бік по горизонталі вліво (рис. 34, з). Так продовжують шити до кінця узору. Вишивка одного боку зернового виводу має форму зигзага.

Другий бік виводу можна вишивати, повернувшись від лівого кінця вишивки вправо і повторюючи квадрати, а можна почати знову з правого боку. При першому способі виконання зернового виводу на виворотному боці (рис. 34, к) стібки йдуть паралельно по ходу вишивання (рис. 34, і), а при другому способі — вишивка однакова і на лицьовому, і на виворотному боці.

У старовинних вишивках зустрічаємо цю техніку, зроблену виворотом на лице, внаслідок чого узор стає особливо виразним.

Виконуючи зерновий вивід другим способом, починають шити зліва направо. Зробивши перший укол за три нитки (рис. 34, е) від початку узору, укол повторюють і виколоють голку на лицьовий бік вниз через три нитки (рис. 34, е). При другому стібку голку вколюють вертикально з вивороту і виколоють на лицьовий бік. Наступний укол роблять через три нитки по горизонталі вправо, повторюють його і так шують до кінця узору (рис. 34, ж і з), потім вишивку перевертають знизу вгору або починають шити спочатку (рис. 34, з).

Вишиваючи зерновий вивід, треба притягувати нитки тканини вишивальною ниткою так, щоб дірочки були однакові.

Поєднання зернового виводу з іншими техніками показано на рис. 35.

ПОВЕРХНЕВИЙ ВЕРХОПЛУТ

Вишивати верхоплутом (рис. 36) починають з настилення паралельних вертикальних стібків-стовпчиків. Закріпивши вишивальну нитку з лівого боку за кілька ниток тканини (кількість ниток постійна й залежить від цупкості тканини), роблять перший стібкок на трьох нитках знизу вгору, потім по верху пропускають три нитки тканини по горизонталі, виколоють голку на лицьовий бік, вколюють її по вертикалі вниз через кожні три нитки і так повторюють до кінця узору. Таким чином утворюється ряд паралельних вертикальних стовпчиків (рис. 36, а).

Рис. 44. Варіант косої гладі: а — узор, вишитий косою гладдю; б — вивортний бік узору.

Після цього (I) етапу вишивання, не відриваючи вишивальної нитки, розпочинають II етап — шують верхоплут тільки з лицьового боку горизонтальними стібками (рис. 36, б). Після того як зробили останній стовпчик I етапу, голку пропускають на лицьовий бік і виколоють зліва направо під останній вертикальний стовпчик, зроблений в I етапі так, щоб вишивальна нитка пройшла по низу стібка, обкручуючи його. Щоб вишивка була цупкішою, кожен стовпчик треба обкручувати двічі.

Потім обкручують другий стовпчик, пропускаючи під нього голку зверху вниз та зліва направо так, щоб вишивальна нитка лягла по верху вертикальних стовпчиків. Третій стовпчик обкручують зліва

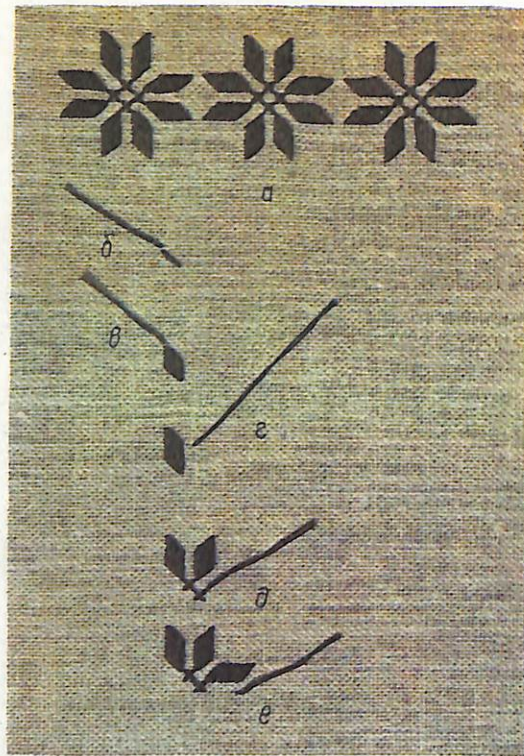

Рис. 45. Варіант косої гладі:
a — узор, вишитий косою гладдю; *b* — початок вишивання косою гладдю; *c* — послідовне настигання стібків косої гладі; *d* — перехід до другої пелюстки квітки; *e* — послідовність вишивання другої пелюстки квітки; *e* — послідовність вишивання середини квітки і третьої пелюстки.

направо, внаслідок чого утворюється горизонтальний стібков по низу узору (рис. 36, *b*).

Описана техніка вишивання — найпростіша. Більш складний верхоплут, показаний на рис. 36, *e*, — дворядовий. Для його виконання в I етапі роблять вертикальні стовпчики — основу шва. Дійшовши до правого боку вишивки, обкручують три вертикальні стовпчики (рис. 36, *z*), вколюють голку у верхню точку четвертого стовпчика і виколують її на лицьовий бік верхньої точки третього стовпчика. Після цього голку вколюють вертикально вгору через три нитки над третім стовпчиком, виколують її по горизонталі вправо через три нитки тканини, знову вколюють її вертикально вниз у

Рис. 46. Набирування, або човникове вишивання:
a — узор, вишитий набируванням; *b* — виворітний бік узору; *c* — початок вишивання узору; *d* — вишивання кольоровими нитками; *e* — кривулька; *e* — ретязь.

верхню точку другого стовпчика й виколують у верхню точку першого стовпчика.

Далі розпочинають II етап вишивання — обкручують перший стовпчик другого ряду зліва направо знизу вгору. Потім обкручують другий стовпчик верхнього ряду зліва направо зверху вниз. Після цього знову переходять до першого ряду і обкручують четвертий стовпчик цього ряду зверху вниз зліва направо. Далі обкручують п'ятий стовпчик знизу вгору зліва направо (рис. 36, *e*).

Для виконання трирядового або чотирирядового верхоплуту спочатку треба

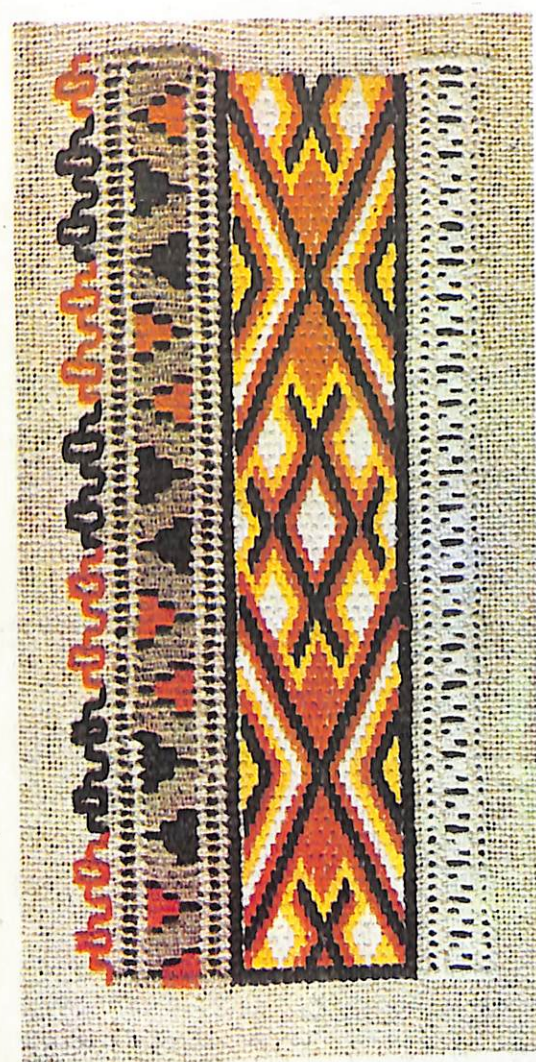

Рис. 47. Орнамент, вишитий набируванням (контур вишитий хрестиком). Мережка праворуч виконана подвійним прутиком та подвійним стовпчиком, ліворуч — шабаком та подвійним прутиком (по краю — поверхневим верхоплутом).

вишити дворядовий верхоплут (рис. 36, *e*), потім повернути вишивальне полотно знизу вгору і дошити до узору ще один (рис. 36, *e*) або два (рис. 36, *e*) ряди.

Верхоплут можна вишити й по діагоналі (рис. 37, *a*). Цей, діагональний, верхоплут шують не так, як попередні (по пря-

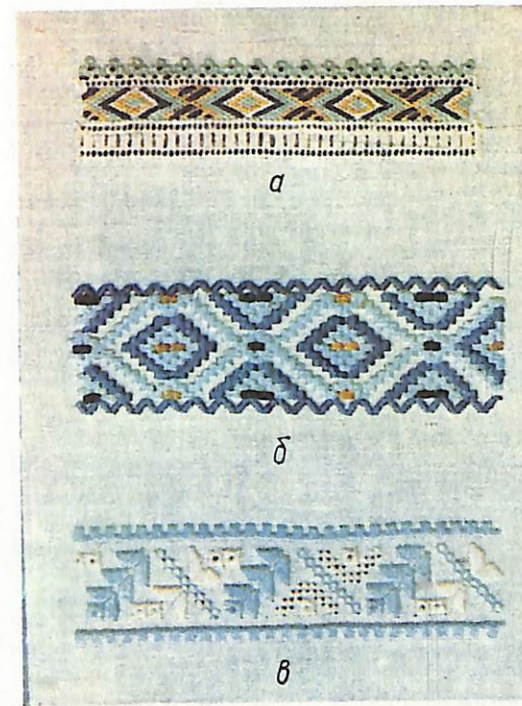

Рис. 48. Орнамент, вишитий поєднанням кількох технік:
a — набирування, поверхневий верхоплут. Мережка виконана подвійним прутиком та одинарним стовпчиком; *b* — точна гладь; *c* — точна гладь; виколування, зерновий вивід, подвійна шпатівка.

мій лінії, рис. 36, *b*), а саме: закріпивши вишивальну нитку на тканині з правого боку вишивки, роблять два паралельні вертикальні стібки й виколують голку з правого боку через три нитки по низу узору (рис. 37, *a*). Потім ці два стовпчики обкручують (рис. 37, *z* і *d*) і виколують голку через три нитки вниз (рис. 37, *e*).

Від цієї точки роблять три вертикальні стовпчики другого ряду (рис. 37, *e*), обкручують їх (рис. 37, *ж*) і так шують до нижнього кутка діагонального верхоплуту (рис. 37, *z*). А вже від цього кутка треба повернути діагональ вгору. Тому, обкрутивши два нижні стовпчики, голку вколюють по горизонталі через три нитки від них і виколують по вертикалі вгору також через три нитки (рис. 37, *i*).

Після цього голку знову вколюють вниз у цю саму дірочку, пропускають голку

з вивороту під останнім елементом верхоплуту по горизонталі й починають обкручувати голтик, що утворився (рис. 37, *к*). Далі голку виколоють по горизонталі вліво через три нитки тканини, роблять три стовпчики і, повертаючись назад, обкручують їх (рис. 37, *к*).

Виворітний бік діагонального верхоплуту показано на рис. 37, *б*.

У побуті ця техніка вишивання ще називається верхостіб, поверхниця, «морюка» та «кручений Марко».

Верхоплут найбільш поширений на Полтавщині, Чернігівщині і частково на Київщині.

Найчастіше верхоплут поєднують з лиштвою та вирізуванням. Гарно поєднується він також з мережками. Верхоплут створює виразну й ефектну облямівку узору на різних виробках.

Різні види поверхневого верхоплуту показано на рис. 38.

ТОЧНА ГЛАДЬ

Принцип вишивання точною гладдю (рис. 39) полягає в накладанні паралельних стібків, віддалених один від одного на одну нитку. Це дуже тонка й точна техніка, тому в процесі вишивання треба дуже уважно лічити нитки тканини.

Є два види точної гладі: пряма, або лиштва, й коса.

Лиштвою ця техніка називається тому, що нею вишивали переважно подолки жіночих сорочок.

Пряму гладь шиють зліва направо. Спочатку на виворітному боці тканини закріплюють петлею вишивальну нитку на двох або чотирьох нитках тканини (рис. 39, *б*) і починають шити, вколюючи голку в місце першого уколу і виколоючи її на одну горизонтальну нитку нижче і на одну вертикальну нитку лівіше від першого стібка. Другий стібок кладуть через чотири вертикальні нитки паралельно першому, тобто на одну вертикальну нитку лівіше від першого стібка. Так само відповідно до узору роблять наступні стібки (рис. 39, *в*). В даному випадку маємо п'ять стібків. Зробивши п'ятий стібок, гол-

Рис. 49. Черв'ячок, або бігунець:
а — узор, вишитий черв'ячком; б — паралельні стібки з нахилом уліво (початок вишивання); в — паралельні стібки з нахилом управо; г — протягування нитки іншого кольору по зигзагу.

ку виколоють через одну горизонтальну нитку в центрі нижнього трикутника, тобто через п'ять ниток. Далі через десять вертикальних ниток голку вколюють вправо і виколоють її зліва, на одну нитку нижче і правіше від останнього стібка. Так само треба робити й інші стібки, поки внизу не утвориться трикутник (рис. 39, *г*). Після останнього уколу голку треба вивести навиворіт і, пропустивши її там попід нитками узору, виколоти на лицьовий бік вишивки в правому кутику верхнього трикутника, відступивши вниз на п'ять ниток (рис. 39, *г*).

Рис. 50. Занизування:
а — узор, вишитий занизуванням; б — виворітний бік узору; в — послідовність вишивання.

Далі шиють нижній трикутник, закінчуючи його вгору (рис. 39, *д*). Так само, як при виконанні верхнього трикутника, вишивальну нитку пропускають і навиворіт попід нитками вишивки і вколюють на лицьовий бік в місці початку наступного трикутника. Так шиють до кінця узору (рис. 39, *е*).

Узор, показаний на рис. 39, *а*, називається гладдвою обвідкою.

На рис. 40 маємо інший вид обвідки — зигзагоподібної. Послідовність вишивання її показано на рис. 40, *б — е*. Вишивають її також зліва направо. Закріпивши вишивальну нитку на чотирьох вертикальних нитках тканини з лівого боку на початку узору, голку вколюють через чотири вертикальні нитки в правому кутику і виколоють нижче через одну горизон-

тальну нитку, відступивши вправо на дві вертикальні нитки (рис. 40, *б*). Далі кладуть другий стібок паралельно першому, вколовши голку вправо на одну вертикальну нитку від правого уколу першого стібка (рис. 40, *в*). Третій і четвертий стібки роблять так само, як і другий, а за п'ятим, останнім, стібком відступають вправо не на одну, а на дві вертикальні нитки. Після цього починають так само шити узор вгору (рис. 40, *д*). Дошивши до п'ятого верхнього стібка, знову починають шити обвідку вниз (рис. 40, *е*). По верху та низу узору утворюється зигзагоподібна обвідка (рис. 40, *а*). Без неї він мав би незакінчений вигляд.

Після того як закінчать шити верхній ряд обвідки, починають виконувати основний рисунок, ведучи точну лічбу ниток тканини. Послідовність виконання елементів узору така сама, як при виконанні обвідки (рис. 40, *е — н*).

Для того щоб засвоїти техніку точної гладі, треба починати з найпростіших елементів узору; потім освоїти кутики і повороти, перехід від одного елемента до другого, а вже після цього — приступати до складних узорів.

Точною гладдю вишивають чоловічі сорочки, жіночі блузки та плаття. Дуже ефектний вигляд мають різні декоративні вироби, виконані цією технікою.

При вишиванні прямою гладдю, щоб надати узору легкості, часто застосовують довбанку та дірочкову лиштву (рис. 19, 26 і 32).

Ця гладь характерна для Полтавщини, Чернігівщини та Поділля. На Полтавщині та Чернігівщині її виконують переважно білими та сірими нитками, а на Поділлі — чорними, червоними та нитками інших кольорів.

Поєднання вишивки точною гладдю з іншими техніками показано на рис. 41—43.

Коса гладь, або восьміркова (рис. 44), відрізняється від прямої тим, що стібки вишивальної нитки кладуть скісно до ниток основи або підкання. Узори, вишиті цією технікою, дуже різноманітні, багаті. Ними прикрашають жіночі й чоловічі сорочки та інші декоративні вироби (рис. 45, *а*).

Рис. 51. Варіанти поперечної низи з різнокольоровим заповненням.

Виконувати косу гладь треба так: перший стібок являє собою діагональ квадрата, побудованого на чотирьох або шести нитках, під кутом 45° до ниток основи і підкання (рис. 45, б). Усі дальші стібки кладуть паралельно першому, відступаючи від нього на одну нитку в будь-який бік залежно від узору (рис. 45, в). Дійшовши до кінця вишивки одного елемента, переходять до другого (рис. 45, г). Закінчивши цей елемент, наприклад, пелюстку квітки, як показано на рис. 45, д, переходять до третього і т. д., доки не закінчать вишивати всю квітку. Однак якщо по ходу вишивання узору (рис. 44, а) зустрінуться інші елементи, їх треба вишивати послідовно, щоб на вивороті перехід вишивальної нитки був майже непомітним (рис. 44, б).

Узори з косою гладдю доповнюються вишивкою хрестиком, прямою гладдю, ретязем, болгарським хрестом (рис. 44, а). У даному узорі хрестик можна замінити на дірочковий вивід, а болгарський хрест — довбанкою.

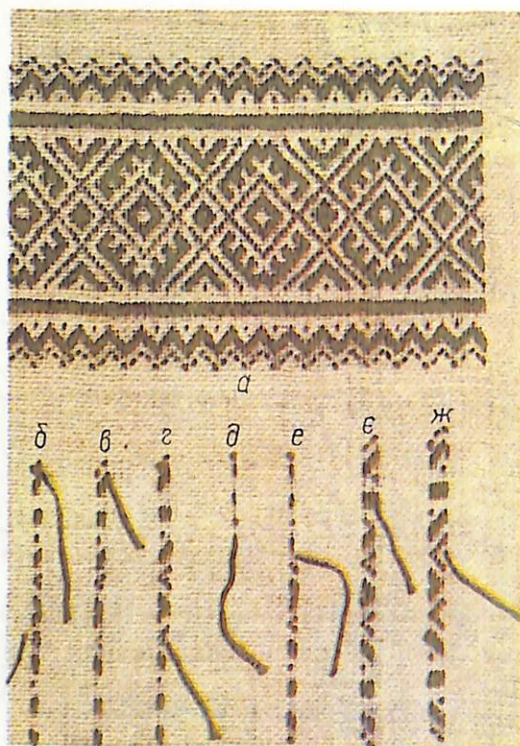

Рис. 52. Поперечна низь:
а — вивортний бік узору поперечної низи, показаної на рис. 51; б — перший ряд протягнутої вишивальної нитки; в — ж — послідовність вишивання ліній поперечної низи.

Восьмірковою коса гладь називається тому, що складається вона з восьми окремих елементів, поєднаних між собою.

Ця техніка найбільш поширена на Київщині, де вишивають переважно нитками червоних та чорних кольорів.

НАБИРУВАННЯ, АБО ЧОВНИКОВЕ ВИШИВАННЯ

Набирування виконують зліва направо (рис. 46). Стібки настиляють вишивальною ниткою паралельно горизонтальним ниткам тканини та один одному. Закріпивши вишивальну нитку в лівому кутку вишивки, кладуть стібок на шести або восьми нитках тканини паралельно

Рис. 53. Поздовжня низь.

ниткам підкання. Голку виклюють на одну нитку тканини нижче від цього стібка, відступивши вправо на три нитки. Другий стібок роблять паралельно першому (рис. 46, в) і знову виклюють голку нижче від нього на одну нитку підкання і вправо — на три нитки основи. Кількість стібків залежить від узору. Закінчивши шити одним кольором, переходять до іншого (рис. 46, г).

При вишиванні набируванням стібки настиляють щільно, без найменших пропусків, не лишаючи вільного поля тканини. По верху і низу узор оздоблюють обвідкою, виконаною ретязем та кривулькою (рис. 46, д і е). Вивортний бік вишивки показано на рис. 46, б.

Ця техніка вишивання характерна для Київщини. Тут переважають чорний, білий та жовтий кольори. Зустрічається

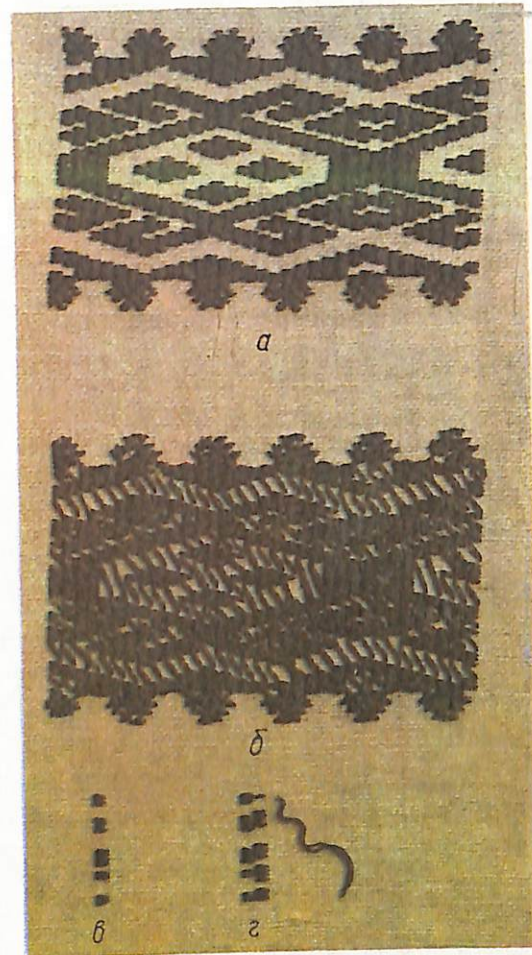

Рис. 54. Кафасор:
а — узор, вишитий кафасором; б — вивортний бік узору; в і г — послідовність вишивання узору.

вона також і на Чернігівщині, але переважно як додаткова техніка при вишиванні лиштвою, і виконують її нитками двох або трьох кольорів: білого з чорним або білого з червоним та синім.

Набируванням вишивають перш за все чоловічі сорочки, а буває що й жіночі блузки та плаття, але тепер уже замість одного настиляють паралельно три або чотири ряди. При цьому узор трохи змінюється і збільшується.

Узор, виконаний технікою набирування, — декоративний. Його можна використовувати для оздоблення різних виробів.

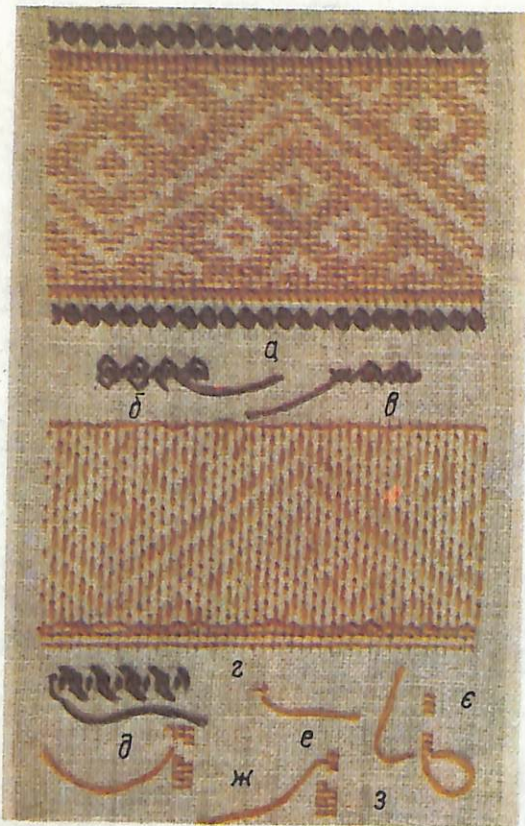

Рис. 55. Поверхниця:

а — узор, вишитий поверхницею; б, в — послідовність вишивання обвідки; г — виворітний бік узору; д — виворітний бік обвідки; е — початок вишивання горизонтальних стібків; ж — з — послідовність вишивання поверхницею.

Поєднання набирування з іншими техніками показано на рис. 47 і 48.

ЧЕРВ'ЯЧОК, АБО БІГУНЕЦЬ

Перед початком вишивання біля лівого краю тканини закріплюють вишивальну нитку. Перший стібок шують по діагоналі квадрата, умовно побудованого на чотирьох нитках тканини, і навскоси вишивають паралельні один одному стібки з нахилом уліво, беручи на голку 4×4 нитки тканини основи й підкання і пропускаючи при цьому чотири нитки основи (рис. 49, б).

Проклавши всі стібки з нахилом уліво до кінця узору, починають шити стібки з нахилом вправо (рис. 49, в). Збігаючись, вони утворюють зигзаг. Після цього беруть вишивальну нитку іншого кольору і закріплюють її з вивороту з правого боку зигзага. Виколовши голку на лицьовий бік, поступово протягають її через кожний стібок зигзага, вколюючи голку то зверху, то знизу від нього, але не виколоють її навиворіт (рис. 49, г). Дійшовши до лівого боку зигзага, голку виколоють навиворіт, а вишивальну нитку закріплюють і відрізають.

Черв'ячок, або бігунець (рис. 49, а), застосовують головним чином як обвідку при вишиванні набируванням.

ЗАНИЗУВАННЯ

Для вишивання цим способом (рис. 50, а) використовують переважно червоні нитки і лише інколи узори доповнюють чорним або синім кольором.

Цю техніку вишивання виконують аналогічно шву «вперед голку».

Вона характерна тим, що вишивальною ниткою вистилають тканину відразу по всій довжині узору через кожну нитку підкання паралельними стібками.

Виконання найпростішого елемента узору — обвідки — показано на рис. 50, в. Закріпивши петлею вишивальну нитку з правого боку рисунка і розрахувавши кількість вертикальних ниток тканини, які можуть бути або видимі, або невидимі, починають шити паралельні рядки. На голку беруть дев'ять ниток основи, а попід голку — три нитки, далі знову беруть на голку дев'ять ниток і т. д. Дійшовши до лівого краю вишивки, починають шити вправо паралельні рядки таким самим способом.

Виконуючи занизування, треба постійно стежити за точністю лічби ниток тканини.

Виворітний бік вишивки показано на рис. 50, б.

Занизування, як правило, не поєднують з іншими техніками. Тільки обвідку відокремлюють від основного рисунка ляхівкою, стовпчиком або «гrecкою». Цю тех-

ніку використовують при вишиванні декоративних виробів і предметів одягу.

Техніка занизування дуже поширена на Поліссі.

НИЗЬ

Вишивання низзю характерне тим, що фон вишивають з вивороту, а кольорове заповнення деталей рисунка виконують з лицьового боку (рис. 51).

Низь виконують двома способами: із замочками (рис. 52, а) і без замочків (замочки — тонкі лінії, зроблені не на обвідці, а на основному узорі). Вона буває поперечна та поздовжня.

При вишиванні цією технікою використовуються такі основні кольори: для зашивання фону — чорний, червоний, темно-синій і темно-коричневий з червоно-ватим відтінком; для заповнення пропущених місць в узорі на чорному фоні — червоний, зелений та жовтий, на червоному — чорний, жовтий, зелений, на темно-синьому — темно-теракотовий, чорний та жовтий (спілої соломи), на коричневому — оранжевий, гнилої зелені, голубий та інші кольори, що добре поєднуються з фоном.

Вишиваючи поперечною низзю, тканину треба тримати так, щоб узор ішов вздовж неї, а голку — спрямовувати то вгору, то вниз. Вишивають низзю справа наліво.

Перед початком вишивання на тканині визначають місце розміщення рисунка, а потім закріплюють вишивальну нитку в його верхньому правому кутку і починають шити, спрямовуючи голку вниз по вертикалі між нитками тканини (кількість ниток тканини, взятих на голку та попід голку, залежить від рисунка). Як тільки дійдуть до низу (рис. 52, б), голку повертають назад вгору, набираючи на неї та пропускаючи певну кількість ниток відповідно до узору.

Наступні лінії шують через кожну вертикальну нитку тканини, точно відраховуючи при цьому потрібну кількість ниток підкання відповідно до узору (рис. 52, в — з). Пропущені на рисунку місця, як уже зазначалося, заповнюються

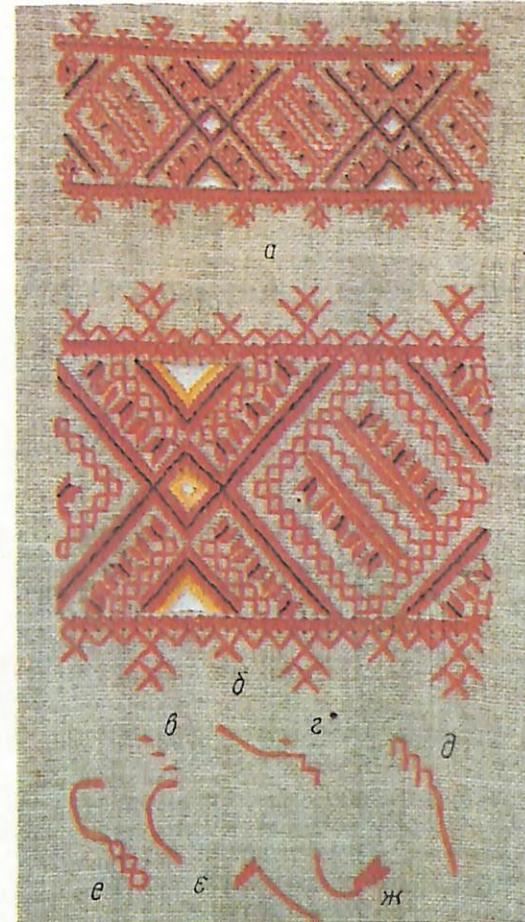

Рис. 56. Двобічна пряма та коса штапівка: а — узор, вишитий штапівкою з лічбою ниток тканини 2×2 ; б — узор, вишитий прямою штапівкою з лічбою ниток тканини 4×4 ; в — е — послідовність вишивання; ж — вишивання прямої гладі в узорі, показаному в позиції б.

нитками інших кольорів з лицьового боку. Можливі заповнення показано на рис. 51.

Вишиваючи перший ряд, треба дуже уважно лічити нитки, бо від цього залежить форма і точність усього узору. Другий ряд вишивати значно легше — адже вже можна орієнтуватися на перший ряд. На голку слід набирати завжди певну кількість ниток (одну, три, п'ять), внаслідок чого стібки на лицьовому боці лежать на непарній кількості ниток. Якщо стібок накриває більш як сім ниток тканини, то на кожній четвертій нитці

обов'язково роблять замок. Для цього на голку набирають чотири нитки і виколоють її до себе. Потім повертаються на одну нитку назад і набирають на голку знов ту саму четверту нитку і ще три — закручують четверту нитку тканини вишивальною ниткою, тобто прикріплюють вишивальну нитку до тканини.

Поздовжньою низь (рис. 53) вишивають чоловічі та жіночі сорочки переважно нитками чорного кольору, поцвіткованими червоним, але трапляється низь і синього кольору. Шиють її так само, як і поперечну, на всю довжину узору, але справа наліво.

Цвіткування іншими кольорами виконують також на лицьовому боці після вишивання фону.

Поперечна низь дуже характерна для Поділля. Зустрічається вона і в західних областях України. Саме тут збереглося багато зразків різноманітних узорів, виконаних цією технікою.

Поздовжня низь характерна для Житомирщини.

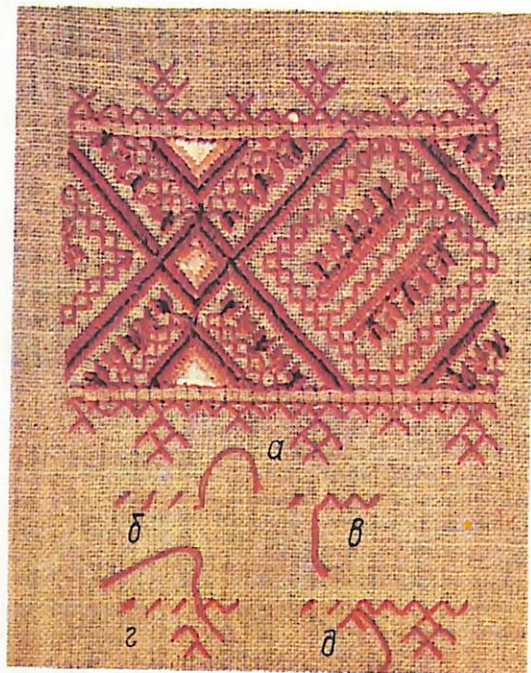

Рис. 57. Двобічна коса штапівка:
а — виворітний бік узору, показано на рис. 56, б;
б — з — послідовність вишивання косої штапівки.

стібка до другого, вишивальну нитку ведуть по діагоналі (рис. 54, б), а при виконанні поверхниці стібки вертикальні (рис. 55, з).

Виконуючи кафасор, спочатку треба закріпити петлею вишивальну нитку в лівому нижньому кутику на чотирьох вертикальних нитках тканини. Потім виколоють голку в нижньому лівому кутику, вколюють її через чотири нитки вправо і знову виколоють вліво через одну нитку тканини вгору. Наступний стібок відповідно до узору роблять через шість ниток тканини з вивороту по діагоналі. Дійшовши таким чином до верху стовпчика, голку виколоють через чотири нитки вправо (рис. 54, з) і починають шити наступний стовпчик кафасору, вколюючи голку зліва направо.

При виконанні цієї техніки треба дбати про правильність накладання стібків на виворітному боці.

Ця вишивка характерна для західних областей України та Поділля.

Рис. 58. Пряма і коса штапівка:
а — узор, вишитий прямою і косою штапівкою;
б — з — послідовність вишивання обвідки узору.

ПОВЕРХНИЦЯ

Ця техніка вишивання дуже інтерна своїм виконанням. Ідучи голкою вертикально то вгору, то вниз, на виворітному боці маємо вертикальні стібки, а на лицьовому — горизонтальні. Поверхницю не використовують як самостійну вишивку, а обов'язково поєднують з іншими техніками — низь, хрестиком тощо. Одноколірна, легка, прозора, вона ніби прояснює, робить легкою густу, важку вишивку узору, розміщену вище або нижче від неї (рис. 55, а).

Вишивають поверхницею справа наліво. Закріпивши вишивальну нитку у верхньому правому кутику за чотири вертикальні нитки петлею, спускаються вниз на дві горизонтальні нитки тканини з вивороту і накривають чотири вертикальні нитки стібком, ідучи справа наліво (рис. 55, б). Далі, спускаючись з вивороту, це на дві горизонтальні нитки тканини, на лицьовому боці накривають також чотири нитки. Відповідно до узору четвертий стібок вертикальної вишивальної

Рис. 59. Узор, вишитий хрестиком та одnobічною штапівкою.

нитки роблять, пропустивши шість ниток тканини.

Послідовність вишивання поверхницею показано на рис. 55, в — з.

Дійшовши до нижнього краю узору, голку виколоють вліво через вісім ниток тканини і починають шити другий ряд поверхниці.

Кожен ряд вишивають на тих самих чотирьох вертикальних нитках тканини, а всі стібки в кожному ряді паралельні між собою.

Виворітний бік узору показано на рис. 55, з. Всі стібки з вивороту вертикальні, за винятком стібків по верху та низу рисунка, коли починають шити новий стовпчик.

Обвідку, вишиту по верху та низу узору, показано на рис. 55, а; послідовність її виконання — на рис. 55, б і в, а виворітний бік — на рис. 55, д.

КАФАСОР

Прозора, одноколірна і легка техніка вишивання — кафасор — дуже гарно поєднується в узорі з іншою технікою, більш густою та компактною, найчастіше з низь (рис. 54). Цією технікою здебільшого вишивають жіночі сорочки та уставки. Причому здебільшого по низу рисунка іде кафасор, а по верху — низь.

Кафасор найчастіше вишивають нитками чорного, червоного, сірого та світлокоричневого кольору.

Лицьовий бік цієї вишивки, оздобленої обвідкою, показано на рис. 54, а. Перед тим як почати вишивати кафасором, треба уважно розглянути будову узору. Вишивати починають зліва направо зверху вниз, а далі — по вертикалі знизу вгору, укладаючи на лицьовому боці паралельні горизонтальні стібки (рис. 54, в і з).

Кафасор вишивають аналогічно поверхниці, тобто вертикальними стовпчиками, тільки зліва направо. Різниця полягає в тому, що на виворітному боці при виконанні кафасору, переходячи від одного

Рис. 60. Узор, вишитий поєднанням кількох технік (точна гладь, хрестик, двобічна штапівка, болгарський хрест, ретязь). Мережка виконана подвійним прутиком та подвійним стовпчиком.

Поверхницею вишивають на Поділлі та в західних областях України.

ДВОБІЧНА ШТАПІВКА

Фрагмент узору з обвідкою ретязем, вишитого двобічною штапівкою, показано на рис. 56, а, а на рис. 56, б — цей самий узор, але вишитий у збільшеному вигляді, тобто при виконанні штапівки на голку береться не дві, а чотири нитки тканини.

Двобічну штапівку вишивають за правилами шва «вперед голку». Послідовність ходу голки визначається узором. Спочатку шиють половину штапівки в одному напрямі, а потім, ідучи назад,

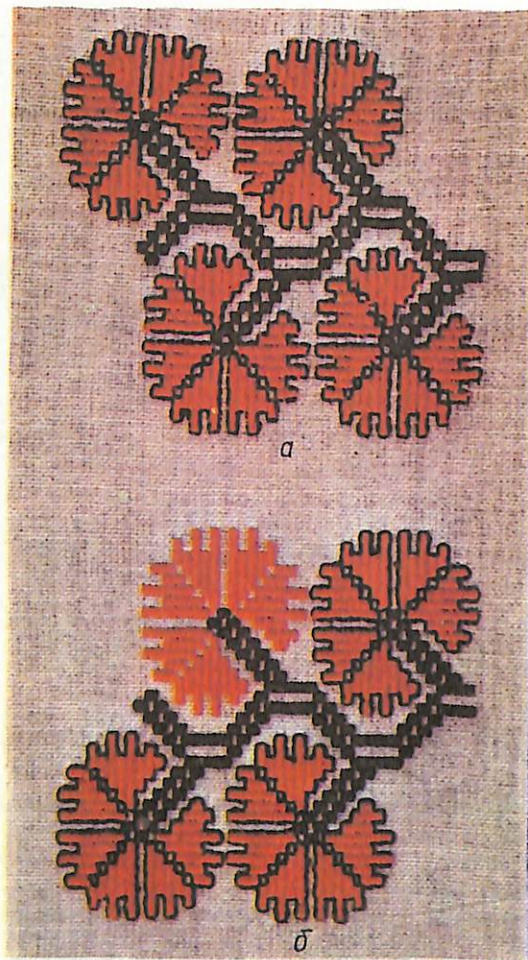

Рис. 61. Качалочки:
а — узор, вишитий качалочками і обшитий штапівкою;
б — елемент узору (верхня квітка), не обшитий штапівкою.

накривають стібками всі проміжки зліва направо (рис. 56, в — е). При цьому з вивороту маємо такий самий елемент узору (рис. 57, а). Косу та пряму гладь на рисунку вишивають одночасно з виконанням штапівки.

Двобічна штапівка буває пряма (рис. 56, в — е) і коса (рис. 57, б — д). Усі стібки її являють собою сторони або діагоналі квадрата, умовно побудованого на чотирьох нитках тканини. Деталі узору заповнюють нитками інших кольорів після того, як вишито узор (рис. 56, а, б).

Рис. 62. Узор, вишитий рушниковим швом.

Рис. 63. Узор, вишитий полтавською гладдю.

Двобічну штапівку можна використовувати не тільки як доповнення до інших технік, вона може самостійно утворювати узор, як показано на рис. 58, а. Послідовність вишивання обвідки цього узору показано на рис. 58, б — г.

Двобічна штапівка дуже поширена на Поділлі, її застосовують при вишиванні рушників та чоловічих сорочок.

Поєднання штапівки з іншими техніками показано на рис. 59 і 60.

КАЧАЛОЧКИ

Цей шов називають качалочками тому, що елементи узору являють собою поперечні або поздовжні качалочки, які або щільно прилягають одна до одної або з проміжками. Однакові стібки, утворюючи качалочку, лягають паралельно через кожну нитку тканини. Розмір стібків залежить від характеру рисунка. Дуже часто елементи узору, вишитого качалочками, обшивають двобічною штапівкою (рис. 61, а).

Качалочками вишивають предмети одягу, а також різні декоративні вироби.

Цей шов характерний для Поділля. Ним вишивають рушники й хустки, застосовуючи різнобарвну волічку з дуже контрастним поєднанням кольорів (червоний, зелений, чорний, жовтий, оранжевий тощо).

РУШНИКОВІ ШВИ

Рушниковим швом (рис. 62) вишивають не лише рушники, а й інші декоративні речі побуту. До початку вишивання на тканині малюють олівцем контур узору і вишивають його стебловим швом, ідучи голкою зліва направо. Нитку закріплюють на контурі за кілька ниток тканини петлею і від першого уколу голку вколюють вправо — утворюється перший стібок. Далі на голку набирають справа наліво певну кількість ниток і виколують її поверх першого стібка (посередині його).

Зробивши окантовку, узор заповнюють різноманітними рушниковими швами, які

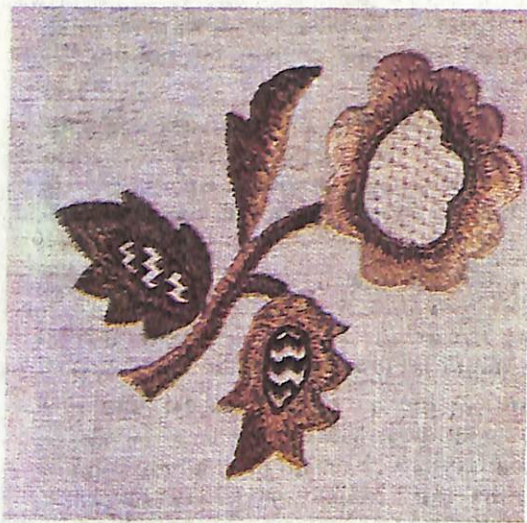

Рис. 64. Узор, вишитий художньою гладдю.

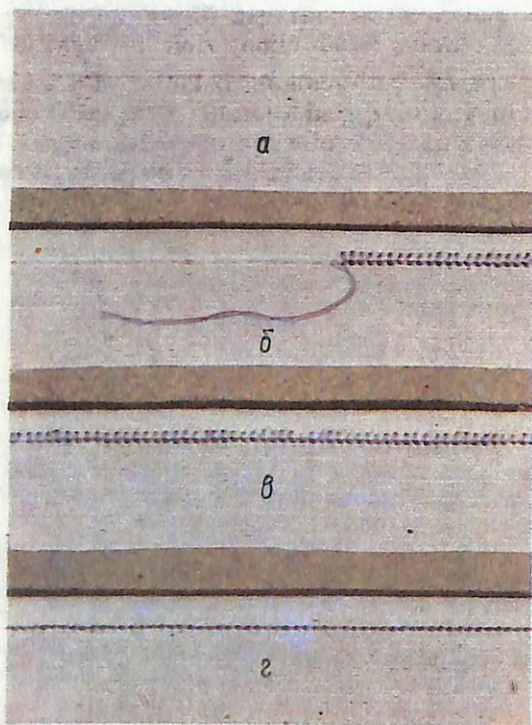

Рис. 65. Рубець з одинарним прутиком:
а — витягнута одна нитка тканини для мережки;
б — пруткування рубця; в — виворітний бік рубця;
г — лицьовий бік рубця.

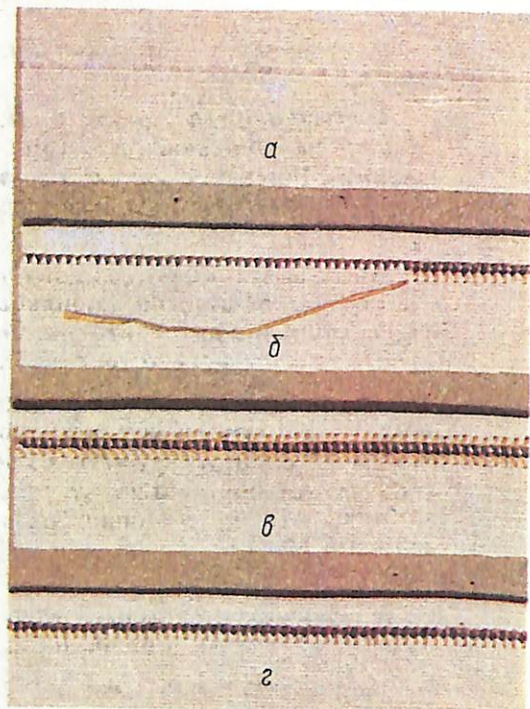

Рис. 66. Рубець з подвійним прутиком:
а — витягнуті дві нитки тканини для мережки;
б — виконання прутика по низу з лицьового боку;
в — виворітний бік рубця з подвійним прутиком;
г — лицьовий бік рубця з подвійним прутиком.

виконують косою або прямою гладдю, качалочками, вівсюгом, кривулькою, хрестиком, суцільною гладдю тощо. Великі елементи узору заповнюють рідкими швами, середні — щільними, а малі — густими, майже суцільними.

Рушниковий шов виконують одним або двома відтинками червоних ниток. При цьому контур узору вишивають нитками темно-червоного кольору, а середину заповнюють нитками світліших кольорів, хоч подекуди, особливо на Київщині, його зацвітовують синім кольором.

Ця декоративна й ефектна техніка дуже характерна для українського народного орнаменту. Вишиті цією технікою рушники дуже красиві.

ПОЛТАВСЬКА ГЛАДЬ

Перед початком вишивання полтавської гладі (рис. 63) на тканині в потріб-

ному місці олівцем рисують узор і підбирають потрібні за кольором нитки. Стібки настиляють зліва направо, паралельно горизонтальним ниткам тканини, причому так густо, щоб не проглядала тканина. Якщо вишивають великі деталі узору, стібки можуть бути великої довжини, але для того щоб вишивальна нитка не відставала від тканини, через кожні 0,5 см роблять перестяг, тобто голку виколують на лицьовий бік і навскіс накривають нею нитку довгого стібка. Якщо в суміжних стібках перестяги класти косіше і не на одному рівні, то вони майже непомітні.

Для вишивання полтавською гладдю використовують нитки пастельних тонів, щоб рисунок був м'яким і ніжним.

Її застосовують при вишиванні різноманітних виробів, рушників, хусток, кожухів, свиток, скатерок, серветок, панно тощо.

Техніка вишивання полтавською гладдю поширена по всій Україні.

ХУДОЖНЯ ГЛАДЬ

Художньою гладдю (рис. 64) вишивають так: спочатку олівцем рисують на тканині контур узору, потім площу елемента узору — квітки або листка — ділять приблизно на три частини, які заповнюють трьома кольорами. У радіальному напрямі від центра кладуть стібки різної довжини. Настили роблять вишивальними нитками з перестягами і не суцільно, щоб між ними можна було покласти стібки нитками іншого кольору.

Вишиваючи художньою гладдю, треба старанно підбирати під колір нитки різних відтінків, щоб утворилося якнайточніше і якнайтонше зображення.

Цю техніку застосовують при вишиванні панно, подушок, картин, серветок, доріжок, скатерок та інших декоративних виробів.

РУБЦІ

При підрублюванні скатерок, серветок, низу та рукавів сорочок застосовують різні види рубців завширшки 0,5—3 см.

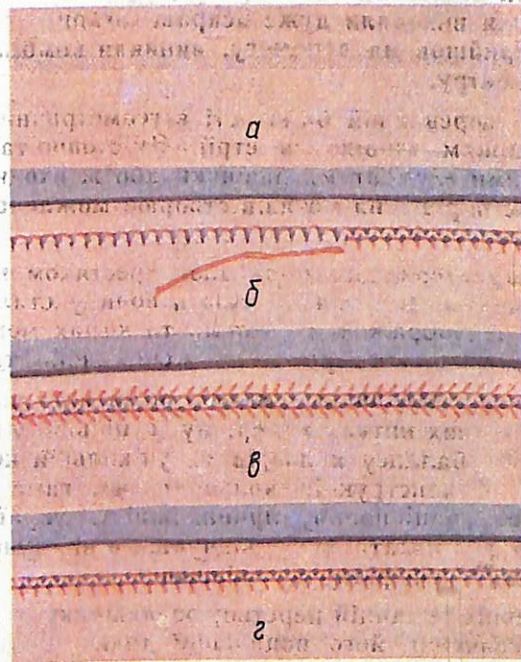

Рис. 67. Рубець з роздільним прутиком:
а — витягнуті чотири нитки тканини для мережки;
б — пруткування мережки по низу; в — виворітний бік рубця; г — лицьовий бік рубця.

Їх підгортають навиворіт і шують спочатку зі споду, проте складніше підрублювання часто закінчується з лицьового боку.

РУБЕЦЬ З ОДИНАРНИМ ПРУТИКОМ

По краю виробу відміряють від верхнього краю тканини 1,2 см і на цій відстані витягають одну горизонтальну нитку (рис. 65, а). Паралельно витягнутій нитці підгортають 0,3 см від краю тканини, а потім ще 0,4 см, щоб край рубця ліг вздовж витягнутої нитки. Вишивальну нитку закріплюють під рубцем і на місці витягнутої нитки з правого краю тканини набирають на голку чотири нитки, протягають під ними справа наліво вишивальну нитку і накривають їх стібком, ідучи голкою вліво вгору (мал. 65, б).

Дві нитки підгортаного краю тканини обов'язково захоплюють проти четвертої

нитки, набраної на голку. Шиючи таким способом до лівого краю, утворюють одинарний прутик, чисницею в якому є одна нитка із підгорнутого краю тканини, що йде паралельно витягнутій нитці (рис. 65, *в*).

Рубець з одинарним прутиком в закінченому вигляді з лицьового боку показано на рис. 65, *г*.

РУБЕЦЬ З ПОДВІЙНИМ ПРУТИКОМ

Для виконання подвійного прутика тканину готують так само, як і для одинарного, але залежно від цупкості тканини витягають дві або три нитки (рис. 66, *а*).

Підгорнувши тканину, як і при вишиванні одинарним прутиком, вишивальну нитку закріплюють під рубцем, роблять зліва закріпку і шують подвійний прутик, набираючи на голку по три нитки. Спочатку шують одинарний прутик, закріплюючи тканину, а потім прутик по низу (рис. 66, *б*). Закінчивши шити прутик, вишивальну нитку закріплюють і відрізають.

На рис. 66, *г* показано лицьовий бік шва, а на рис. 66, *в* — виворітний бік.

РУБЕЦЬ З РОЗДІЛЬНИМ ПРУТИКОМ

Перед тим як почати робити рубець, витягають чотири нитки, відступивши від краю на 1,2 см (рис. 67, *а*). Після цього підгортають край до витягнутих ниток і підрублюють його одинарним прутиком, беручи на голку по чотири нитки тканини. Після того як зробили одинарний рубець, тканину повертають виворітним боком і, закріпивши знову вишивальну нитку праворуч, починають шити роздільний прутик, тобто прутикують мережку по низу, розділяючи при цьому нитки тканини — на голку беруть по дві нитки з двох суміжних прутиньок (рис. 67, *б*). Дійшовши до лівого боку мережки, вишивальну нитку виколоють з вивороту, закріплюють і відрізають.

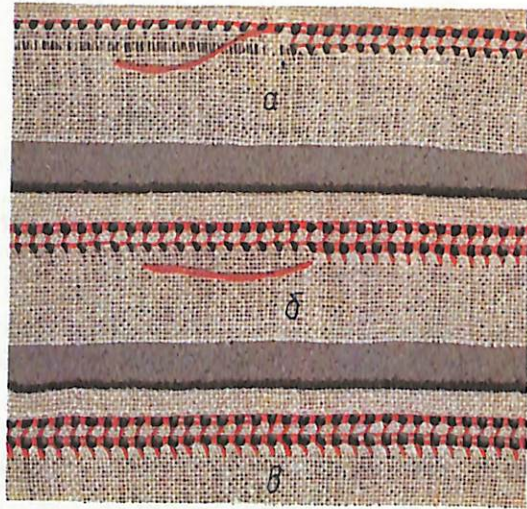

Рис. 68. Рубець з подвійним прутиком через чисницю:

а — одночасне пруткування по верху та низу подвійного прутика; *б* — пруткування подвійного прутика по низу; *в* — лицьовий бік рубця.

Виворітний бік рубця з роздільним прутиком показано на рис. 67, *в*, а лицьовий бік — на рис. 67, *г*.

Роздільним прутиком прикрашають рубці в жіночих сорочках, серветках, рушниках та інших виробках.

РУБЕЦЬ З ПОДВІЙНИМ ПРУТИКОМ ЧЕРЕЗ ЧИСНИЦЮ

Підрубивши з вивороту рубець одинарним прутиком, тканину повертають на лицьовий бік і готують її для подвійного прутика. Від одинарного прутика вниз з правого і лівого боків роблять закріпки на дев'яти нитках тканини, витягають ще одну нитку, нижче від уже витягнутої, а потім через три нитки підрізують та витягають ще дві нитки для другого подвійного прутика через чисницю.

Після того як закріпили вишивальну нитку біля правої закріпки, голку виколоють на лицьовий бік і шують верхній подвійний прутик по низу, одночасно прутикуючи по верху другий подвійний прутик (рис. 68, *а*). Дійшовши до лівої закріпки, вишивальну нитку закріплюють з вивороту і відрізають.

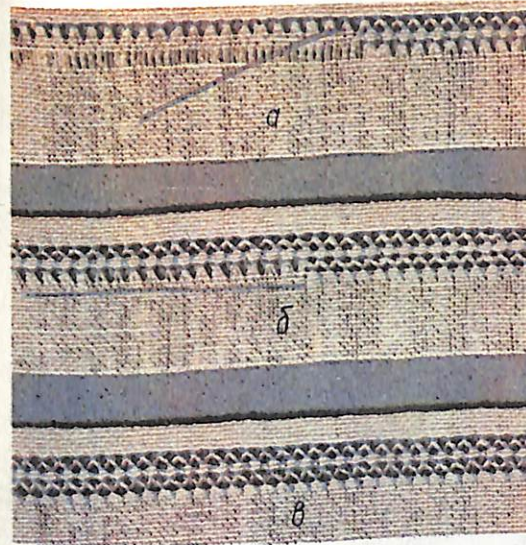

Рис. 69. Рубець з роздільним прутиком через чисницю:

а — пруткування рубця по середині мережки; *б* — пруткування рубця по низу мережки; *в* — лицьовий бік рубця.

Пруткування другого подвійного прутика по низу роблять також від правої закріпки (рис. 68, *б*). Шуючи рубець з подвійним прутиком через чисницю, на голку треба брати ті самі прутинки, що й в першому одинарному прутіку. Після закінчення шиття рубець матиме такий вигляд, як на рис. 68, *в*.

Рубцем з подвійним прутиком через чисницю прикрашають чоловічі та жіночі сорочки.

РУБЕЦЬ З РОЗДІЛЬНИМ ПРУТИКОМ ЧЕРЕЗ ЧИСНИЦЮ

Цей рубець шують так: підрубивши з вивороту рубець одинарним прутиком, тканину повертають на лицьовий бік. Потім від одинарного прутика вниз з правого і лівого боків роблять закріпки на дев'яти нитках тканини і витягають ще одну нитку (нижче від уже витягнутої). Далі через три нитки тканини витягають ще дві нитки для другого ряду прутиньок.

Вишивальну нитку закріплюють біля правої закріпки, виколоють голку на лицьовий бік і шують верхній подвійний

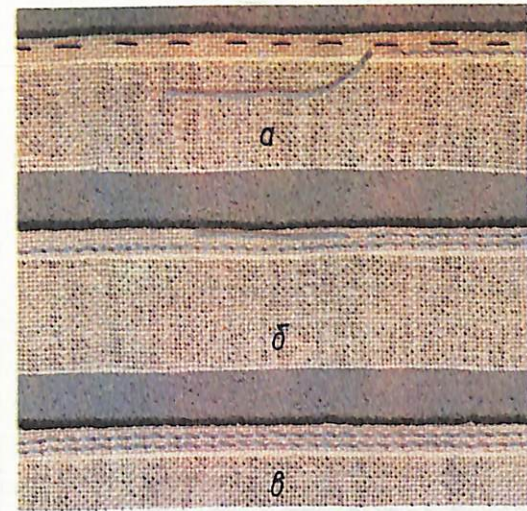

Рис. 70. Рубець з двома штапівками. *а* — виметування рубця і початок першої штапівки; *б* — друга штапівка; *в* — рубець з двома штапівками.

пругик по низу, одночасно прутикуючи по верху другий подвійний прутик. На відміну від рубця з подвійним прутиком через чисницю, при виконанні рубця з роздільним прутиком через чисницю другий прутик шують, поділяючи голкою пополам прутинки верхнього прутика (рис. 69, *а*). Закінчивши вишивати роздільний прутик посередині, прутикують по низу другий ряд (рис. 69, *б*).

У закінченому вигляді рубець з роздільним прутиком через чисницю показано на рис. 69, *в*.

РУБЕЦЬ З ДВОМА ШТАПІВКАМИ

Цей рубець роблять так: від краю тканини відміряють 1 см і, взявши тканину в ліву руку, підгинають його на лицьовий бік зліва (рис. 70, *а*). У цьому місці гострий кінець голки підводять під підгорнутий край, щільно до пружка тканини, і, натискуючи вістрям, посувають уздовж тканини. Голка при такому натискуванні йде по одній нитці і ніби прокреслює лінію, по якій треба буде підгорнути рубець. Тканина після цього лишається злегка перегнутою по одній нитці.

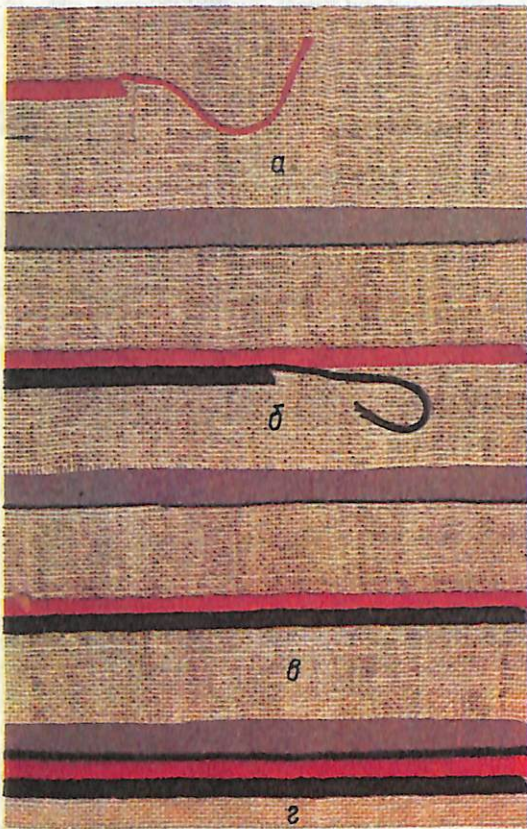

Рис. 71. Кіска:
а — вишивання першого ряду; б — вишивання другого ряду; в — два ряди кіски; г — два ряди кіски з підгорнутим краєм тканини.

Перегнувши тканину, рукою підгортають її точно по накресленій лінії, а потім цей край підгортають ще раз на 0,5 см і на рубець залишається також 0,5 см. Підігнувши край тканини, його виметують і вишивають по ньому штапівку, відступивши від краю рубця на дві нитки тканини (рис. 70, а). Другий ряд штапівки (рис. 70, б) вишивають на дві нитки вище паралельно першому ряду.

При виконанні штапівки на голку треба брати однакову кількість ниток, наприклад, як показано на рис. 70, по чотири.

Рубець з двома штапівками застосовують при вишиванні чоловічих сорочок та предметів жіночого одягу.

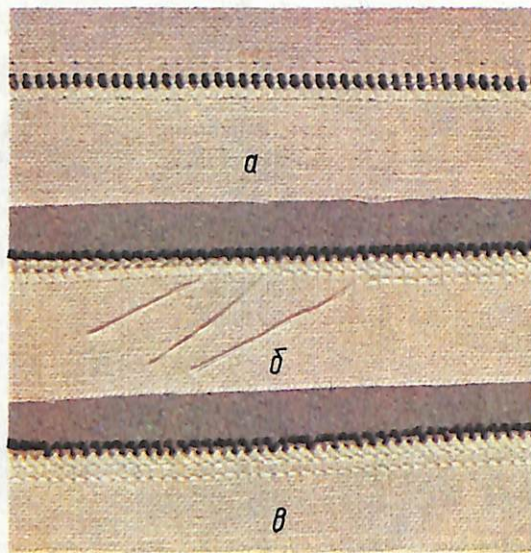

Рис. 72. Зубцювання з одинарним прутиком:
а — одинарний прутик; б — закріплення зубчатого краю вишивальною ниткою між стовпчиками та два ряди штапівки; в — зубцювання з одинарним прутиком у закінченому вигляді.

КІСКА

У різних областях України по краях комірців та одягу замість зубців вишивають кіску. Для цього беруть нитки різних кольорів, частіше чорні, червоні, інколи з домішкою жовтих тощо.

Кіска складається з двох рядків качалочок, вишитих навкоси зліва направо. Визначивши місце перегину тканини, по її довжині шиють першу половину кіски (рис. 71, а). Голку з вишивальною ниткою вколюють з лівого боку, йдучи з вивороту вгору і вліво. Виколюють голку через чотири вертикальні нитки вліво, на дві горизонтальні нитки вище від місця першого уколу, і закріплюють кінець вишивальної нитки петлею. Далі вколюють голку в місце першого уколу і виколюють її через дві нитки вправо від місця попереднього вколу. Таким чином кладуть стібки, паралельний першому. Ряд таких паралельних стібків утворює верхню частину кіски (рис. 71, а).

Другу частину кіски шиють паралельно першому ряду також на чотирьох гори-

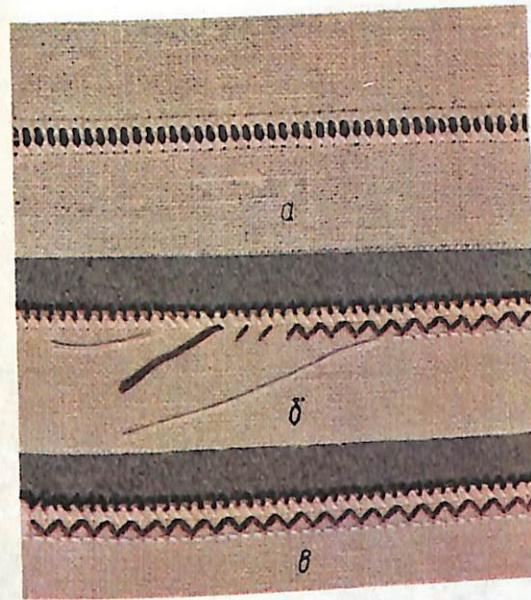

Рис. 73. Зубцювання з подвійним прутиком, черв'ячком і штапівкою:
а — подвійний прутик; б — послідовність вишивання зубцювання, черв'ячка та штапівки; в — зубцювання з подвійним прутиком, черв'ячком і штапівкою в готовому вигляді.

зонтальних та двох вертикальних нитках тканини (рис. 71, б). Після того як закінчать шити (рис. 71, в), тканину загинають по краю верхньої кіски так, щоб уся кіска була на лицьовому боці (рис. 71, г).

ЗУБЦЮВАННЯ

ЗУБЦЮВАННЯ З ОДИНАРНИМ ПРУТИКОМ

Перед тим як почати зубцювання, треба підготувати відповідне місце. Для цього відступають від краю тканини на 1 см, витягають три нитки тканини на лицьовому боці й шиють одинарний прутик (рис. 72, а). Якщо його перегнути пополам уздовж, то утворюються зубці.

Щоб надати зубцям стійкості, цей зубчастий край треба закріпити, тому проміжки між ними обкидають вишивальною ниткою, вколюючи голкою в точки уколів прутика. При цьому вишивальну

нитку треба міцно притягувати і вона повинна лягти між цими стовпчиками.

Вишивальну нитку кладуть на проміжок між двома зубцями і вколюють голку з вивороту в дірочку через чисницю, яка лежить проти цього проміжку. Далі притовкують голку під підгорнутим краєм вліво вперед і виколюють на лицьовий бік в наступну дірочку через чисницю, тобто через одну прутинку — перший зубець обкидано. Наступні зубці обкидають аналогічно (рис. 72, б). Дійшовши до кінця прутика, кінець вишивальної нитки заховують з вивороту і відрізають. Підгорнутий край з вивороту треба ще раз підгорнути так, щоб ширина його була 0,5 см, а потім закріпити його наметуванням.

Закріпивши вишивальну нитку справа, починають шити штапівку. При цьому голку вколюють точно в ті самі дірочки, в які вколювали при обкиданні зубців і обкручуванні прутинки, тобто набирають на голку стільки ниток, скільки брали на прутинки. Штапівку прошивають одноразово через два шари тканини, тобто через підгорнутий край і основну тканину (рис. 72, в).

Після того як закінчать шити перший ряд штапівки, відступають вниз на чотири нитки тканини і шиють також справа наліво другий ряд штапівки, причому стібки її кладуть точно проти стібків першої штапівки і міцно притягують, щоб були виразніші зубці.

Зубцювання з одинарним прутиком у закінченому вигляді показано на рис. 72 в, його застосовують при обробці краю чохл, коміра жіночих сорочок, а також коміра та рукавів чоловічих сорочок. Цей вид зубцювання найбільш поширений на Україні.

ЗУБЦЮВАННЯ З ПОДВІЙНИМ ПРУТИКОМ, ЧЕРВ'ЯЧКОМ І ШТАПІВКОЮ

Цей вид зубцювання виконують так. Відмітивши від краю тканини 1 см, підрізають і витягають чотири нитки тканини й роблять подвійний прутик (рис. 73, а), обов'язково беручи на голку парне

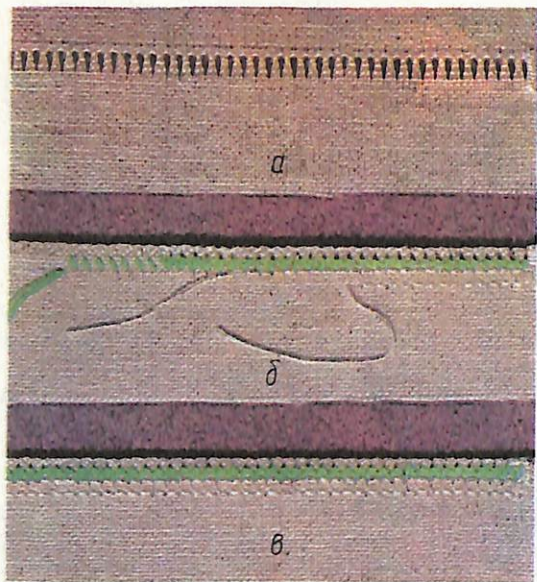

Рис. 74. Витягане зубцювання без прутика з черв'ячком і подвійною штапівкою:
а — одинарний прутик; б — послідовність вишивання; в — витягане зубцювання без прутика з черв'ячком і подвійною штапівкою в готовому вигляді.

число ниток (чотири, шість або вісім — залежно від цупкості тканини). Потім прутик перегинають уздовж пополам так, щоб утворилися зубці, які обкидають, як і при зубцюванні з одинарним прутиком. Після того як закріпили зубці, кольоровою ниткою шують спочатку одну половину черв'ячка вздовж усіх зубців, а потім другу (рис. 73, б). А вже під черв'ячком шують один ряд штапівки. Зубцювання з подвійним прутиком, черв'ячком і штапівкою в готовому вигляді показано на рис. 73, в.

ЗУБЦЮВАННЯ ВИТЯГАНЕ БЕЗ ПРУТИКА З ЧЕРВ'ЯЧКОМ І ПОДВІЙНОЮ ШТАПІВКОЮ

Це зубцювання виконують так. Відступивши від краю тканини на 1 см, витягають чотири нитки тканини й роблять ліву та праву закріпки і одинарний прутик по верху (рис. 74, а). Потім перегинають тканину по витягнутих нитках так, щоб лінія згину збіглася з лінією, по якій наметано зубці, при цьому оди-

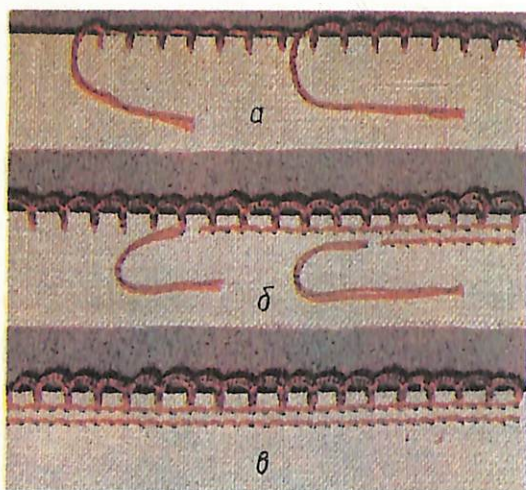

Рис. 75. Наметувати зубці на рубцях:
а — наметування петель — основи зубцювання та обкручування зубців; б — дворядова штапівка; в — зубці на рубцях та дворядова штапівка у закінченому вигляді.

нарний прутик залишиться на виворотній боці.

Зубці, що утворилися, не обкидають, а відразу вишивають черв'ячок. Для цього вишивальну нитку закріплюють від шва праворуч, голку вколюють з вивороту і виклюють на лицьовий бік між чотирма нитками, які мають утворити зубець.

Далі нитку пропускають між зубцями і вколюють голку між чотирма нитками наступного зубця.

Спочатку шують одну половину черв'ячка, тобто справа наліво, а потім другу частину — зліва направо. Закінчивши робити черв'ячок, шують подвійну штапівку. Послідовність виконання цих технік показано на рис. 74, б. Уколи штапівки мають поєднуватися з уколами черв'ячка. На рис. 74, в цю техніку показано в готовому вигляді.

НАМЕТУВАНІ ЗУБЦІ НА РУБЦЯХ

Наметувати зубці починають шити справа наліво. Відступивши від краю тканини на 8 мм, її перегинають і голку гострим кінцем ведуть уздовж тканини. Намітивши таким чином місце перегину тканини, її край підгортають ще раз на

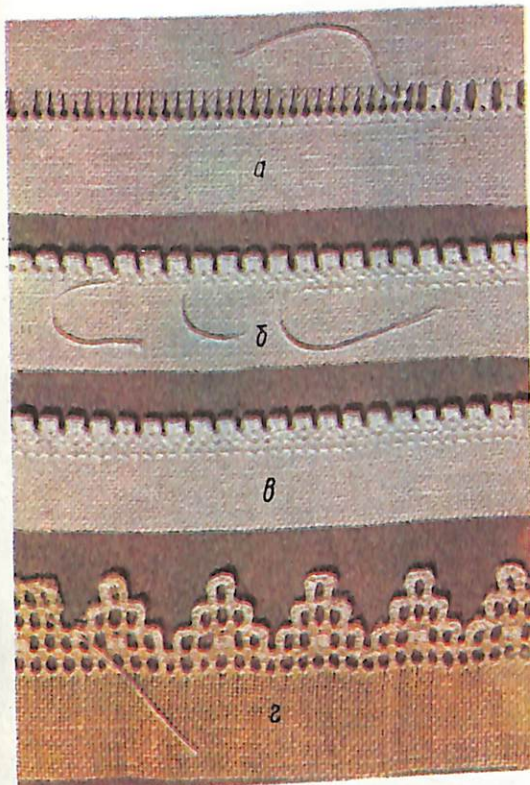

Рис. 76. Зубцювання стовпчиком:
а — вишивання стовпчика; б — закріплення зубців та дворядова штапівка; в — зубцювання стовпчиком у готовому вигляді; г — ажурне зубцювання.

4 мм і приметують його. Потім вишивальну нитку закріплюють праворуч петлею, набирають на голку чотири горизонтальні нитки тканини і закріплюють на них стібком вишивальну нитку.

Наступний укол голкою роблять по пружку через чотири — шість ниток тканини (рис. 75, а), вколюючи голкою з вивороту на лицьовий бік двічі, і за допомогою петлі закріплюють нитку. Зробивши до кінця одинарні петлі, вишивальну нитку закріплюють і відрізують.

Потім, закріпивши вишивальну нитку з правого боку, починають обкручувати ці петлі, йдучи справа наліво і вколюючи голку з вивороту, внаслідок чого утворюються зубці. Наметавши таким чином усі зубці, шують першу штапівку, вколюючи голку в ті самі дірочки, що й при обкиданні. Потім відступають ще

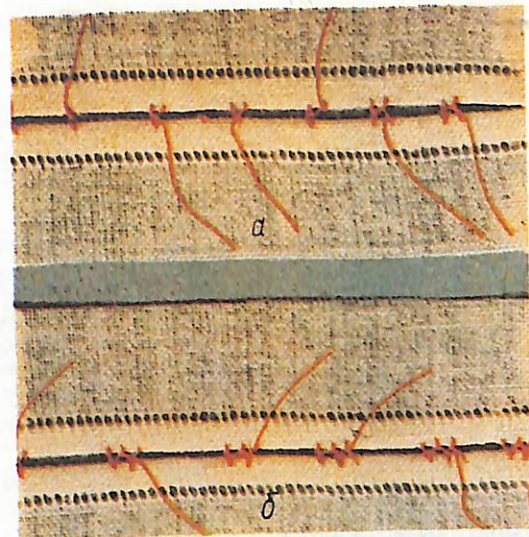

Рис. 77. Змережування черв'ячком:
а — початок змережування; б — послідовність змережування.

на чотири нитки тканини й роблять другий ряд штапівки (рис. 75, б), закріплюючи при цьому підгорнутий край тканини.

Наметувати зубці в готовому вигляді показано на рис. 75, в.

ЗУБЦЮВАННЯ СТОВПЧИКОМ

Ці зубці виконують так: на чотирьох — шести нитках тканини роблять подвійний прутик і вишивають по ньому стовпчик (рис. 76, а). Після цього мережку перегинають надвоє так, щоб утворилися зубці, які закріплюють вишивальною ниткою так само, як і при зубцюванні одинарного прутика. Після того як закріплять зубці, вишивають дворядову штапівку (рис. 76, б).

Зубцювання стовпчиком у готовому вигляді показано на рис. 76, в.

По краю виробу можна також зробити ажурне зубцювання (рис. 76, г). Для цього за допомогою прутиків у кілька рядів спочатку роблять сітку, а потім вирізують зубці задуманої форми і обкидають їх по краю вишивальною ниткою петлею.

Рис. 78. Чернігівське змережування, або шеляжок:
 а — один рубець і початок змережування;
 б — послідовність змережування; в — шеляжок у закінченому вигляді.

ЗМЕРЕЖУВАННЯ

Змережування — це своєрідні шви, за допомогою яких зшиваються окремі частини деталей в чоловічих та жіночих сорочках, з'єднують пілки плахт тощо. Перед тим як робити змережування, треба відповідно підготувати край деталей виробу. Його можна просто підгорнути рубцем завширшки приблизно 3 мм і підшити білою ниткою. Підшиваючи рубець, захоплюють тільки за одну нитку тканини, щоб не було видно стібків. Край деталей для змережування можна обробити рубцем з подвійним прутиком.

Існує кілька видів з'єднувальних швів.

ЗМЕРЕЖУВАННЯ ЧЕРВ'ЯЧКОМ

Спочатку треба підготувати край тканини, тобто на виворітному боці підгорнути рубець на ширину 3—5 мм і підшити

його білою ниткою або зробити мережку подвійним прутиком (рис. 77, а).

Шиють черв'ячок зліва направо на лицьовому боці тканини. Для цього закріплюють вишивальну нитку під верхнім рубцем з лівого краю тканини і роблять два уколи голкою у верхній рубець з накидом за чотири нитки (рис. 77, а). Потім голку уколюють у нижній рубець, виводячи її між рубцями один раз. Після цього голку проводять між рубцями під вишивальну нитку і роблять перестяг між верхнім та нижнім уколами й протягають нитку з накидом.

Наступний укол роблять знову за нижній рубець у місце попереднього уколу, потім голку підводять між рубцями, захоплюючи перестяг між цим уколом по верху і останнім уколом по низу. Іншими словами, захопивши голкою попередні стібки між рубцями, вишивальну нитку протягають в петлю і міцно притягують її, щоб зубці черв'ячка були рівні й однакові. Послідовність виконання змережування черв'ячком показано на рис. 77, б.

ЧЕРНІГІВСЬКЕ ЗМЕРЕЖУВАННЯ, АБО ШЕЛЯЖОК

Дві деталі виробу, які треба змережити, підрублюють вузькими рубцями або подвійним прутиком. Спочатку на одному рубці вишивають городки (рис. 78, а), кожен з яких шують через чотири вертикальні нитки тканини. Городок складається з двох стібків з петлею. Після того як городками обшиють весь рубець, починають шити квадратики. Кожен квадратик складається з двох притягнутих петель, які закріплюють за нитку між городками. Вишивши чотири квадратики, вишивальну нитку пропускають через два квадратики, знову шують чотири квадратики і т. д.

У другому ряді вишивають по три квадратики у проміжках між чотирма першого ряду (рис. 78, б), пропускаючи вишивальну нитку над чотирма квадратами. У тих місцях, де квадратики не настилають, утворюються перестяги з вишивальної нитки (рис. 78, б).

Зменшуючи за кожним рядом кількість квадратиків до одного, утворюють основу

Рис. 79. Змережування городками:
 а — виметування рубців і початок змережування першого городка; б — змережування городками по верху; в — змережування городками в закінченому вигляді.

для вишивання ромба нитками червоного кольору. Починаючи з наступного ряду, кількість квадратиків у кожному ряді збільшують на два, закріплюючи їх за протягнуту нитку. Після закінчення останнього ряду беруть другий кусок тканини, обшитий городками, і з'єднують його з першим обметуванням ниток, що йдуть між квадратами. На довгих перестягах, що утворилися, ромби вишивають нитками червоного кольору, настилаючи їх паралельно вертикальним ниткам (рис. 78, б). При цьому на перестягах шують справа наліво по чотири настили технікою шабак.

Закінчивши змережування, вишивальну нитку ховають з вивороту під вишивкою ромба.

У готовому вигляді змережування шеляжок показано на рис. 78, в.

ЗМЕРЕЖУВАННЯ ГОРОДКАМИ

Особливістю цього змережування є те, що кожен стібок накладають петлею і притягують її. Для з'єднання швів

виробу городками також роблять рубці, а вже на них вишивають городки, ідучи голкою зліва направо (рис. 79). Щоб розмір городків був однаковим, треба набирати на голку однакову кількість ниток тканини, а кількість стібків вишивальних ниток у кожному городку має бути також однаковою. Ширина городка повинна дорівнювати висоті.

Кожен стібок першого городка (рис. 79, а) шують через вертикальну нитку. Дійшовши до кінця першого городка, роблять перший укол голкою для початку нижнього городка і, закріпивши вишивальну нитку за перестяг петлею, починають шити городок по верху (рис. 79, б).

На рис. 79, в показано змережування городками з закінченому вигляді.

ЗМЕРЕЖУВАННЯ ЗУБЦЯМИ

Цей шов подібний до змережування городками, але дещо складніший (рис. 80, в). Виконуючи це змережування, також треба рахувати кількість стібків у кожному зубці і кількість ниток, які беруться на голку. При вишиванні зубців довжину стібків поступово збільшують, а потім зменшують на одну горизонтальну нитку тканини. Перехід від одного зубця до другого закріплюють петлею.

ЗМЕРЕЖУВАННЯ ПЛАХТОВИМ ШВОМ

Цей шов схожий на змережування городками, але складніший від нього. Щоб при змережуванні плахтовим швом зубці були однакові, як показано на рис. 81, в, треба кольоровою ниткою намітити лінію, паралельну підрубленому краю, на відстані висоти зубця. Можна зробити й інакше: нарисувати зубці олівцем перед вишиванням або в процесі змережування точно лічити поперечні й поздовжні нитки тканини.

Підрубивши край тканини рубцями, зліва направо нашивають стібки то на верхній, то на нижній рубець, послідовно притягаючи кожен стібок петлею (рис.

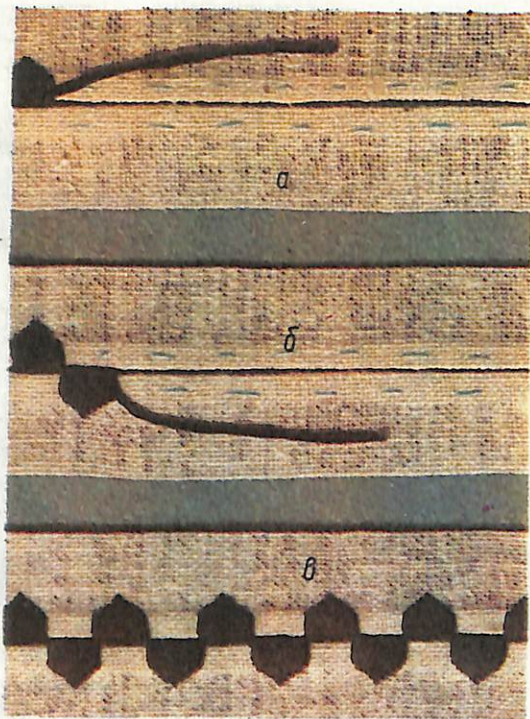

Рис. 80. Змережування зубцями:
а — початок змережування; б — перехід до нижнього зубця; в — змережування зубцями в закінченому вигляді.

81, а). Роблячи зубці, треба стежити, щоб вони були правильної форми й однакової величини.

ЗМЕРЕЖУВАННЯ ПОДІЛЬСЬКОЮ РОЗШИВКОЮ

Як і в попередніх змережуваннях, край тканини підрублюють тоненькими рубцями. Закріпивши вишивальну нитку з правого боку нижнього рубця, протягують її до верхнього рубця і закріплюють стібком. Довжина нитки, протягнутої між рубцями, має дорівнювати ширині розшивки.

Повертаючись вниз, нашивають три квадратики, кожен з яких складається з трьох стібків, притягнутих петлею (рис. 82, б). Знову закріпивши вишивальну нитку за нижній рубець, між квадратами першого ряду починають шити другий ряд квадратиків.

Рис. 81. Змережування плахтовим швом:
а, б — послідовність змережування; в — змережування плахтовим швом у закінченому вигляді.

Вишивши таким чином три рядки білою ниткою, закріплюють її під рубцем і починають вишивати червоною ниткою десять рядків, потім знову шують три рядки білою ниткою і десять чорною. Так на Поділлі змережують жіночі сорочки (рис. 82, а). Подолку сорочки з цією розшивкою видно з-під спідниці. Цими самими швами примережують також уставки та рукави, вмережують ластовиці, клинці для розширення станка сорочки, змережують чоловічі сорочки.

ЗМЕРЕЖУВАННЯ ШАБАКОМ

Для виконання цього шва спочатку підрублюють два куски тканини, протягуючи між двома рубцями білі нитки однакової довжини, тобто роблять стібки для утворення основи, на якій можна було б шити шабак. Нитку закріплюють під верхнім рубцем справа, виконують її на згині цього самого рубця й вколюють

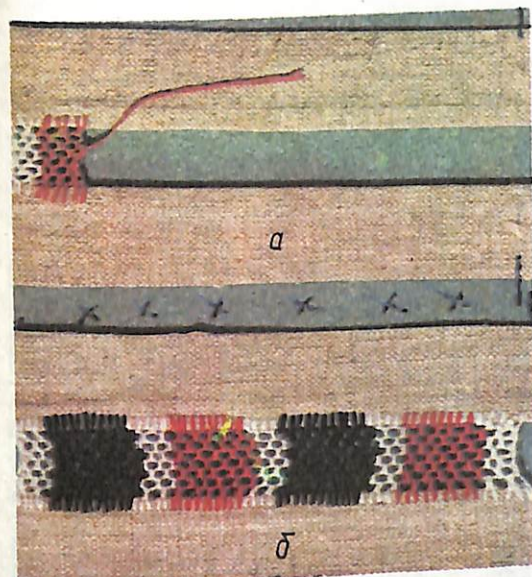

Рис. 82. Змережування подільською розшивкою:
а — узор, вишитий змережуванням подільською розшивкою; б — послідовність змережування.

Рис. 83. Змережування шабаком:
а — узор, вишитий змережуванням шабаком; б — послідовність змережування.

У згин нижнього рубця. Далі йдуть голкою під нижнім рубцем вліво на чотири нитки тканини, виконують у згині рубця і роблять другий стібок основи, паралельний першому і однаковий за величиною.

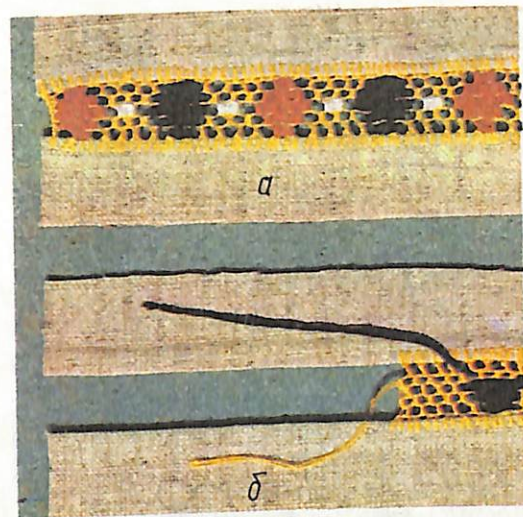

Рис. 84. Змережування павучками:
а — узор, вишитий змережуванням павучками; б — послідовність змережування.

Закінчивши шити основу, починають вишивати шабак. Для цього червоною ниткою шують першу його деталь (рис. 83, б) на чотирьох нитках зверху. Вишивши всі деталі червоною ниткою, проміжки між ними заповнюють чорними нитками. На рис. 83, а показано змережування шабаком в закінченому вигляді.

Шабаком змережують чоловічі та жіночі сорочки на Чернігівщині та Поділлі.

ЗМЕРЕЖУВАННЯ ПАВУЧКАМИ

Підрубивши дві деталі тоненькими рубцями, між ними на п'яти рядках вишивають жовтою ниткою квадратики. Утворюється жовта сітка, на якій нашивають чорні та червоні павучки, між ними — білі маленькі купочки (рис. 84, б).

На цих п'яти рядках квадратиків шують по три настили з перестягами на кожному квадратіку. Спочатку нашивають усі чорні павучки, далі — всі червоні, потім — білі купочки.

Це змережування (рис. 84, а) характерне для Поділля й західних областей України. Ним змережують жіночі сорочки.

Рис. 85. Варіанти змережування.

ки на погрудках і рукавах, примеряють рукави й уставки.

Варіанти змережування показано на рис. 85, а види швів, оброблених мережкою, — на рис. 86.

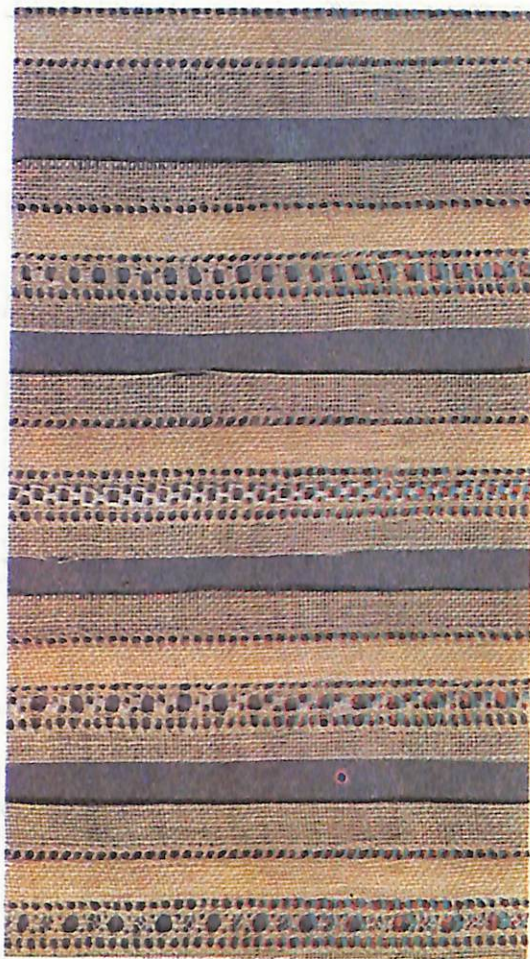

Рис. 86. Різні види швів, оброблених мережкою.

Замість передмови	3	Поверхня	39
Початкові шви	5	Двобічна штапівка	40
• Шов «вперед голку»	5	Качалочки	41
• Шов «позад голки»	5	Рушникові шви	41
Штапівка	5	Полтавська гладь	42
Хрестик	6	Художня гладь	43
Ретязь	7	Рубці	43
Мережка	8	Рубець з одинарним прутиком	43
• Одинарний прутик	8	Рубець з подвійним прутиком	44
• Роздільний прутик, або черв'ячок	10	Рубець з роздільним прутиком	44
• Дворядовий подвійний прутик	11	Рубець з подвійним прутиком через чисницю	44
• Одинарний стовпчик	12	Рубець з роздільним прутиком через чисницю	45
• Подвійний стовпчик, або «гречка»	13	Рубець з двома штапівками	45
Одинарна ляхівка	14	Кіска	46
Багаторядова ляхівка	16	Зубцювання	47
Одинарний витяганий верхоплут	16	Зубцювання з одинарним прутиком	47
Подвійний витяганий верхоплут	17	Зубцювання з подвійним прутиком, черв'ячком і штапівкою	47
Мережка з настилом і прутиком через чисницю	18	Зубцювання витягане без прутика з черв'ячком і подвійною штапівкою	48
Мережка через чисницю без прутика	20	Наметувані зубці на рубцях	48
Безчисна мережка	21	Зубцювання стовпчиком	49
• Шабак	23	Змережування	50
• Затяганка	24	Змережування черв'ячком	50
Квадратикова мережка	25	Чернігівське змережування, або шеляжок	50
Вирізування	25	Змережування городками	51
Виколвання	26	Змережування зубцями	51
Зерновий, або дірочковий, вивід	28	Змережування плахтовим швом	51
Поверхневий верхоплут	29	Змережування подільською розшивкою	52
Точна гладь	32	Змережування шабаком	52
Набирування, або човникове вишивання	34	Змережування павучками	53
Черв'ячок, або бігунець	36		
Занизування	36		
Низь	37		
Кафасор	38		

Цибульова Г. К., Гаврилова Г. Ф.
Ц56 Ручне вишивання.— К.: Техні-
ка, 1982,— 55 с., іл.
Обкл.: 60 к. 80 000 прим.

У книжці викладено способи і техніку вико-
нання основних художніх швів (початкових,
хрестиком, з'єднувальних, гладьових та інших),
а також мережок (одинарної, подвійної, з насти-
лом тощо). Подано різні узори українських ви-
шивок. Розрахована на широке коло читачів.

3404000000-86
Ц 150.81
М202(04)-82

ББК 37.248
6П9.39

*Гликерія Кузьминична Цибулева,
Галина Федоровна Гаврилова*

Ручное вышивание
(На украинском языке)

Редактор *Л. П. Денисенко*
Оформлення художника *А. А. Петрової*
Художній редактор *Л. О. Дикарев*
Фото *В. І. Криворучко*
Технічний редактор *С. В. Іванус*
Коректор *Т. Є. Царинська*

Информ. бланк № 2424

Здано до складання 22.08.80. Підписано до друку
07.04.81. Формат 70×90/16. Папір офс. Гарн. шкільна.
Друк офс. Ум. друк. арк. 4,09. Ум. фарб.-відб. 25,42. Обл.-
вид. арк. 4,48. Тираж 80'000 прим. Зам. 2362. Ці-
на 60 коп.
Издательство «Техника», 252601, Киев, 1, ГСП, Крещат-
тик, 5.
Головне підприємство республіканського виробничого
об'єднання «Поліграфкинг», Київ, 57, Довженка, 3.